

П'ЯТИЙ ВИСНОВОК ЩОДО РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВИ

КОНСУЛЬТАТИВНИЙ
КОМІТЕТ
З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ
ПРО ЗАХИСТ
НАЦІОНАЛЬНИХ
МЕНШИН

Ухвалено 7 червня 2023 року

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Ця публікація перекладена українською мовою за підтримки проєкту Ради Європи «[Посилення різноманітності та рівності в Республіці Молдова](#)», що впроваджується в рамках Плану дій Ради Європи для Республіки Молдова на 2021-2024 роки та фінансується Міністерством закордонних справ Королівства Нідерландів та проєкту Ради Європи «Сприяння недискримінації в Республіці Молдова».

ACFC/OP/V(2023)3

Опубліковано 18 жовтня 2023 р.

Секретаріат Рамкової конвенції про захист національних меншин
Рада Європи

F-67075 Страсбург Cedex Франція

www.coe.int/minorities

Переклад:

PEREKLAD PRO LLC
Київ, Україна

Макет і Друк:

PROMO-PROFIT SRL
Кишинів, Республіка Молдова

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ РЕЗУЛЬТАТІВ	4
РЕКОМЕНДАЦІЇ	6
Рекомендовані невідкладні дії	6
Додаткові рекомендації	7
Наступні заходи відповідно до цих рекомендацій	7
ПРОЦЕДУРА МОНІТОРИНГУ	8
Наступні заходи, пов'язані з рекомендаціями, що викладені у четвертому висновку Консультативного комітету	8
Підготовка звіту держави щодо п'ятого циклу	8
Візит до країни та прийняття п'ятого Висновку	8
ВИСНОВКИ ЗА СТАТТЯМИ	9
Сфера застосування за колом осіб (стаття 3)	9
Збір даних та перепис населення та житла (стаття 3)	10
Правова, відомча та політична база боротьби з дискримінацією та забезпечення рівного доступу осіб з числа національних меншин до прав людини (стаття 4)	12
Інституційна та політична база щодо захисту національних меншин (стаття 4)	15
Національна стратегія та плани дій щодо включення ромів (стаття 4)	17
Підтримка збереження та розвитку ідентичності та культури меншин (стаття 5)	19
Сприяння міжкультурному діалогу та взаємній повазі (стаття 6)	21
Захист осіб, що належать до національних меншин, від расизму та мови ворожнечі, зокрема у засобах масової інформації, а також правозастосування та повага до рівності та прав людини (стаття 6)	24
Право сповідувати свої релігійні переконання (стаття 8)	27
Мовлення та друковані засоби масової інформації мовами меншин (стаття 9)	28
Використання мов меншин у суспільному житті на центральному та місцевому рівнях та в судах (стаття 10)	30
Особисті імена (стаття 11)	31
Топографічні назви та покажчики (стаття 11)	33
Навчальні матеріали, підготовка вчителів та міжкультурна освіта (стаття 12)	34
Рівний доступ ромів до освіти, в тому числі під час пандемії Covid-19 (стаття 12)	35
Викладання мовами меншин та їх вивчення (стаття 14)	37
Вивчення державної мови (стаття 14)	39
Консультації та участь у процесах прийняття рішень; представництво у виборних органах та державному управлінні (стаття 15)	41
Ефективна участь у соціально-економічному житті — Доступ ромів до охорони здоров'я, зайнятості та соціальних послуг, у тому числі під час пандемії Covid-19 (стаття 15)	44
Ефективна участь у соціально-економічному житті — доступ до житла та інфраструктури (стаття 15)	45

РЕЗЮМЕ РЕЗУЛЬТАТІВ

1. Республіка Молдова є багатонаціональною країною, а етнічне різноманіття становить частину її історії та культури. У країні проживає понад 150 різних етнічних груп, які живуть у злагоді та взаєморозумінні. Міжетнічні взаємини у Республіці Молдові загалом незмінно характеризуються як стабільні, гармонійні та мирні.

2. На рівні населення вони залишаються такими попри конфлікт поблизу кордонів країни, що став наслідком агресії Російської Федерації проти України та приплив декількох сотень тисяч біженців. 3 лютого 2022 року понад сто тисяч з них звернулися за тимчасовим захистом. Слід схвально відзначити те, з яким успіхом Республікою Молдова контролює своє етнічне різноманіття, в тому числі в складних умовах. Той факт, що українські школярі та студенти з числа біженців можуть продовжувати здобувати освіту в школах з російською мовою без напруженості чи труднощів, є ще одним прикладом такого успіху. Беручи до уваги виняткову ситуацію поблизу кордонів, заслугове схвалення також той факт, що п'ятий цикл моніторингу все ж зміг відбутися у вересні 2022 року за відмінної співпраці з молдавською владою протягом усього процесу моніторингу.

3. Усе це свідчить про потенціал молдавського суспільства до розвитку спільної громадянської ідентичності, робота над яким ще триває. Тому викликає жаль той факт, що непрямым наслідком агресії Російської Федерації проти України є інциденти та палкі дебати, які знаходять у Республіці Молдови відгук, хоч і, на щастя, обмежений, переважно на політичному рівні.

Сфера застосування

4. Органи влади продовжують застосовувати усеохопний прагматичний підхід до застосування Рамкової конвенції. Для отримання доступу до прав меншин не потрібні жодні підтвердження чи свідоцтва про народження, що дуже добре. Організації, що представляють релігійні групи, можуть запрошуватися до участі в Координаційній раді етнокультурних організацій, щоб мати можливість висловити конкретні інтереси своїх відповідних громад.

Збір даних та перепис населення

5. Зважаючи на етнічну різноманітність населення Молдови, можна лише вітати намір органів влади надати респондентам, які беруть участь у переписі населення 2024 року, можливість заявити про свою етнічну та мовну належність, а

також залучити осіб, які належать до національних меншин, як інтерв'юєрів. Результати перепису повинні містити окремі дані про різні варіанти етнічної та мовної належності. Слід продовжувати розвиток передової практики Етнобарометра та складання мап ромського населення.

Правова, відомча та політична база боротьби з дискримінацією

6. Правові бази боротьби з дискримінацією та забезпечення рівності є всеосяжними. Було прийнято поправки до Кримінального кодексу та Кодексу про правопорушення, що стосуються мови ворожнечі та підбурювання до дискримінації. У звітний період влада неодноразово здійснювала ініціативи щодо зміцнення політичної бази у цьому напрямку через розробку нового Національного плану дій в галузі прав людини. Створення посади радника прем'єр-міністра з питань прав людини для особи, яка належить до національної меншини, стало ще однією ефективною практикою, якою варто користуватися. Як Рада з питань рівності, так і Народний адвокат активно борються з дискримінацією, і нещодавно їм було надано додаткові людські ресурси для ефективного виконання своїх повноважень, особливо в частині надання допомоги особам, які належать до національних меншин та релігійних громад, що перебувають у найбільш вразливішому становищі. Але у них виникають труднощі під час заповнення вакансій, що може бути зумовлено занадто низькою заробітною платою. Очікується, що влада більш послідовно виконуватиме вимоги законодавства та рішення Ради з питань рівності, коли йтиметься про «мову» як засіб захисту від дискримінації.

Відомча та політична база захисту національних меншин та включення ромів

7. За період моніторингу у політиці відбулося декілька змін. Нещодавно відбувся перерозподіл ролей та компетенцій, що впливають на розробку, фінансування, реалізацію та моніторинг політики включення національних меншин та ромів, зокрема між Міністерством освіти та наукових досліджень, Міністерством культури та Агентством з питань міжетнічних взаємин. Необхідно терміново роз'яснити новий порядок для представників національних меншин та місцевих органів влади. Агентство з питань міжетнічних взаємин має отримати достатні людські та фінансові ресурси для ефективного виконання своїх повноважень. Інститут культурної спадщини та його Етнологічний центр також мають отримувати достатнє та стале фінансування, а також наукову свободу

для продовження своєї діяльності. Попри те, що була позитивно відзначена активна підтримка програми посередників з числа ромських громад, в тому числі через забезпечення державного фінансування для найму цих посередників, у них, зазвичай, занадто багато обов'язків, які важко виконати. Слід також вжити інші заходи, передбачені в «національній програмі підтримки інтеграції ромів», та плани дій. Слід розглянути питання запровадження практики «шкільних помічників ромів», «юридично-правових клінік», що надають безоплатну юридично-правову допомогу та консультації, а також створити робочу групу для обговорення необхідності та доцільності визнання антициганського расизму в законодавстві як особливої форми расизму.

Підтримка збереження та розвитку ідентичності, культури та засобів масової інформації меншин

8. Хоча влада продовжує фінансово підтримувати етнокультурні організації та їх діяльність, загалом таке фінансування залишається обмеженим у порівнянні з потребами. Представники національних меншин високо цінують підтримку у формі етнокультурних фестивалів, але так само слід заохочувати до розвитку сучасніших форм вираження культур меншин. У контексті передбачуваної ратифікації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин слід враховувати специфіку російської мови, яка довгий час вважалася «мовою міжетнічного спілкування» серед національних меншин, дедалі більшу кількість україномовних людей, а також необхідність більш ефективного просування та захисту мов, якими розмовляють меншини, чисельність яких зменшується. Слід сприяти розширенню доступності друкованих засобів масової інформації мовами меншин та плюралістичне інформаційне середовище.

9. На жаль, попри попередні рекомендації Консультативного комітету з цього приводу, не було досягнуто прогресу в тому, щоб повні особисті імена, в тому числі по батькові, були офіційно визнані та використовувалися у посвідченнях особи та адміністративних документах. Цей розрив створює умови, за яких не забезпечується повага до етнічної, культурної, мовної чи релігійної ідентичності осіб, що належать до кількох національних меншин у Республіці Молдові.

Взаємна повага та міжкультурний діалог

10. Попри значний прогрес, який був відзначений у ході циклу моніторингу, особливо

в частині підтримки вивчення румунської мови та її визнання владою й особами, що належать до національних меншин, як державної мови, загальна громадянська ідентичність залишається серйозним викликом у Республіці Молдові. Активніше заохочення до загального культурного та мовного різноманіття країни, яке охоплювало б багато малочисельних меншин, могло б зробити істотний внесок у розвиток почуття спільної громадянської ідентичності у всіх громадян як невід'ємних елементів суспільства. Це двосторонній процес, який не має обмежуватися проявом лояльності до держави, а має передбачати повагу до етнічної різноманітності, мов, культур, традицій та релігійних вірувань. Спостерігався елемент підозри нелояльності та неприязні до деяких громад національних меншин з боку влади через слабку підтримку на виборах, які виявили себе у недоліках давньої практики представництва меншин у відомчих структурах та у захисті прав меншин.

Расова дискримінація та нетерпимість

11. Молдавське суспільство залишається загалом толерантним, і повідомлень про расистські напади надходить небагато. Проте повідомлялося про деякі випадки етнічного расового профілювання у пунктах прикордонного контролю, про декілька нападів на ромів, антисемітські графіті та інше схоже поведіння з біженцями-ромом, і такому поведінню необхідно більш систематично запобігати, засуджувати його та карати. Стигматизація та стереотипи досі широко поширені в суспільстві та серед державних службовців, підживлюючи дискримінаційне ставлення до ромів та інших меншин. Роми досі стикаються з серйозними перешкодами для рівного доступу до прав та основних послуг, особливо в галузі освіти, зайнятості та житла.

Освіта

12. Протягом багатьох років робилися зусилля для підвищення рівня володіння румунською мовою серед осіб, що належать до національних меншин. Проте загалом мовні бар'єри досі існують, особливо для старшого покоління, що ускладнює доступ до прав та участі у державній службі. Наприклад, мови меншин досі переважно викладаються в російськомовних школах. Тому особам, які належать до національних меншин, важко повністю опанувати румунську мову. Щоб задовольнити всі потреби та запити у вивченні румунської мови можна передбачити двостороннє співробітництво з сусідньою Румунією, а також запровадити стимули для вчителів Республіки Молдови для роботи в адміністративно-територіальних одиницях та

сільських місцевостях, населених особами, які належать до національних меншин.

Участь у прийнятті рішень та соціально-економічному житті

13. Молдавська влада демонструє незмінне прагнення захисту прав осіб, що належать до національних меншин, а також сприяє їх ефективному житті громадськості. Втім представництво національних меншин має гарантуватися не лише у питаннях культури, а й в інших стратегіях та законодавстві, що безпосередньо стосуються їхніх інтересів. Необхідно й надалі підтримувати відновлення економіки та модернізацію інфраструктури, в тому числі за рахунок фінансування Європейським Союзом та іноземних інвестицій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

14. Консультативний комітет вважає, що ці заключні зауваження та рекомендації можуть стати основою для резолюції, яка буде прийнята Комітетом міністрів щодо імплементації Рамкової конвенції Республікою Молдовою.

15. Органам влади пропонується взяти до уваги докладні зауваження та рекомендації, що викладені у цьому Висновку Консультативного комітету. Зокрема, їм слід вживати перелічені далі заходи для подальшого вдосконалення процесів імплементації Рамкової конвенції:

Рекомендовані невідкладні дії

16. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади продовжувати, в тісній консультації з представниками національних меншин та відповідними місцевими органами влади, докласти зусилля для підтримки та захисту спільної громадянської ідентичності, заснованої на спільних інтересах, і продовжувати захищати й розвивати етнічне, мовне й релігійне різноманіття як невід'ємну та цінну складову суспільства.

17. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади вживати, у відповідь на запит представників національних меншин, усеохопні та довгострокові заходи істотного підвищення доступності та якості викладання румунської мови в державних навчальних закладах, від дошкільного до вищого рівня освіти, в тому числі з використанням методик викладання двома й трьома мовами для осіб, що належать до національних меншин, з загальною метою підтримки та захисту спільної громадянської ідентичності й забезпечення рівних можливостей. Ці заходи необхідно водночас доповнювати подальшими заходами, спрямованими на поліпшення викладання й використання мов національних меншин.

18. Консультативний комітет закликає органи влади й надалі усувати перешкоди для забезпечення рівного доступу до освіти, з якими стикаються ромські діти, у співпраці з відповідними міністерствами та місцевими органами влади, а також у тісній консультації з представниками меншин, батьками та адміністрацією шкіл. Органи влади також мають розглянути можливість створення посади «шкільного помічника ромів», який допомагатиме ромським учням, з метою підвищення рівня їх успішності в школі та зменшення кількості дітей, які залишають школу.

Додаткові рекомендації¹

19. Консультативний комітет закликає органи влади вживати відповідні інформаційно-роз'яснювальні заходи, зокрема у сільській місцевості, щоб забезпечити широку видимість діючого антидискримінаційного законодавства, інституційної бази та доступних засобів захисту від дискримінації для громадянської, особливо для людей, які належать до національних меншин та релігійних груп, що найбільше можуть зазнавати такої дискримінації.

20. Консультативний комітет закликає органи влади усіх рівнів забезпечувати стає фінансування та всебічне життя заходів, передбачених Національною програмою підтримки включення ромів на 2022–2025 роки та її національними й місцевими планами дій, а також забезпечувати регулярне оцінювання ходу реалізації цих планів дій, у тому числі з урахуванням гендерних аспектів, за участі представників ромів, та забезпечувати ефективне координування дій у всіх відповідних галузевих міністерствах, державних установах та місцевих органах влади.

21. Консультативний комітет закликає органи влади посилювати наявну фінансову підтримку культурної діяльності осіб, що належать до національних меншин, забезпечувати доступ до ресурсів, які є у розпорядженні всіх меншин, зокрема, менших за чисельністю представників, та застосовувати більш сучасні форми вираження культури меншин. Представники національних меншин мають брати активну участь у відповідних процесах прийняття рішень про виділення коштів.

22. Консультативний комітет повторно закликає органи влади вживати усі необхідні заходи для того, щоб особи, які належать до національних меншин, могли за запитом зазначити свої повні особисті імена, в тому числі по батькові, у своїх посвідченнях особи й адміністративних документах латиницею. Тут мають повністю дотримуватися міжнародні стандарти транслітерування та транскрибування імен, прізвищ та по батькові. Органи влади мають також розглянути можливість введення двомовних документів, що посвідчують особу, румунською та російською мовами, з використанням і латиниці, і кирилиці.

23. Консультативний комітет закликає органи влади вести тісний діалог з представниками меншин, батьками та адміністрацією шкіл, щоб розширити існуючі можливості для навчання мовами меншин, забезпечуючи якісне вивчення різних мов в інтегрованому освітньому середовищі.

Органи влади мають також активізувати свої зусилля щодо розробки відповідної навчальної програми або підготовки вчителів та помічників у галузі освіти для вивчення циганської мови та викладання цією мовою.

24. Консультативний комітет закликає владу забезпечувати систематичні консультації з особами з числа національних меншин та їх ефективну участь у всіх процесах прийняття рішень не лише у питаннях культури, а й у питаннях політики та законодавства, що безпосередньо стосуються їх доступу до прав меншин, зокрема у планованих реформах державного управління.

25. Консультативний комітет закликає органи влади й надалі приділяти пріоритетну увагу економічному відродженню та модернізації інфраструктури місцевостей проживання національних меншин, яке має здійснюватися у тісній співпраці з ними. Влада має забезпечувати доступ до належного житла для осіб з числа ромської меншини, щоб подолати наявну тенденцію маргіналізації та крайньої бідності. Вони також мають і надалі докладати зусилля щодо залучення фінансування з боку Європейського Союзу, а також фінансово-економічної підтримки та іноземних інвестицій для поліпшення умов життя та інфраструктури в територіальних адміністративних одиницях, муніципалітетах та селах, у яких мешкають національні меншини, у тісній консультації з особами з числа національних меншин.

Наступні заходи відповідно до цих рекомендацій

26. Консультативний комітет рекомендує органам влади організувати вжиття наступних заходів після публікації цього Висновку за п'ятим циклом. Він вважає, що буде корисно провести подальший діалог, щоб розглянути викладені у цьому Висновку зауваження та рекомендації. Також Консультативний комітет готовий підтримати органи влади під час визначення ними найбільш ефективних способів виконання рекомендацій, які містяться в цьому Висновку.

¹ Наведені нижче рекомендації перелічені відповідно до послідовності викладу статей Рамкової конвенції.

ПРОЦЕДУРА МОНІТОРИНГУ

Наступні заходи, пов'язані з рекомендаціями, що викладені у четвертому висновку Консультативного комітету

27. Четвертий висновок був перекладений румунською та російською мовами, опублікований на вебсайті Агентства з питань міжетнічних взаємин та розповсюджений серед галузевих міністерств, відповідних державних органів та членів Координаційної ради етнокультурних організацій національних меншин. Він обговорювався на Національній конференції, організованій 22 грудня 2016 року з нагоди 15-ї річниці прийняття Закону № 382-XV про права осіб, що належать до національних меншин, та про правовий статус їхніх організацій. Прийнята Комітетом міністрів 7 липня 2021 року Резолюція CM/ResCMN(2021)16 про імплементацію Рамкової конвенції Республікою Молдовою також була перекладена румунською та російською мовами й обговорювалася під час круглого столу «Толерантність — невід'ємна частина поваги до основоположних прав людини та свобод», який організувало Агентство з питань міжетнічних взаємин 16 листопада 2021 року з нагоди Міжнародного дня толерантності.

Підготовка звіту держави щодо п'ятого циклу

28. Звіт держави мав бути представлений 1 лютого 2019 року. Його було отримано 22 травня 2019 року. Звіт був доповнений додатковою інформацією, отриманою від органів влади 22 грудня 2021 року. Проект п'ятого звіту держави обговорювався на круглому столі, організованому 6 грудня 2018 року, у якому взяли участь члени міжгалузевої робочої групи та члени Координаційної ради етнокультурних організацій. Звіт держави був опублікований на урядовому вебсайті² для публічного обговорення з громадянським суспільством. У звіті держави розглядалися деякі гендерні аспекти прав меншин.³

Візит до країни та прийняття п'ятого Висновку

29. Цей Висновок за п'ятим циклом про імплементацію Республікою Молдовою Рамкової конвенції про захист національних меншин (далі — «Рамкова конвенція») було прийнято відповідно до статті 26(1) Рамкової конвенції та правила 25 Резолюції (2019)49 Комітету Міністрів. Висновки базуються на інформації, яка міститься у п'ятому звіті держави, та додатковій інформації, представленій органами влади, іншими письмовими джерелами, а також на інформації, отриманій Консультативним комітетом з урядових та неурядових джерел під час його візиту до Кишинєва, Бричан, Єдинців, Комрата та Чадир-Лунги з 19 по 23 вересня 2022 року. Консультативний комітет висловлює свою подяку органам влади за чудову співпрацю, яку вони забезпечили до, під час та після візиту, а також іншим співрозмовникам, з якими Комітет зустрічався під час візиту, за їхній цінний внесок. Проект висновку був схвалений Консультативним комітетом 17 лютого 2023 року та переданий органам влади Республіки Молдови 21 лютого 2023 року для отримання зауважень відповідно до правила 37 Резолюції (2019)49. Консультативний комітет схвально прийняв зауваження, надані молдавськими органами влади 2 травня 2023 року.

* * *

30. Цей Висновок не охоплює низку статей Рамкової конвенції. На підставі наявної у нього на поточний момент інформації Консультативний комітет вважає, що імплементація цих статей не викликає конкретних зауважень. Це не слід розуміти як сигнал про те, що належні заходи уже вжиті, та що зусилля в цьому напрямку можна зменшити чи навіть припинити. Навпаки, Консультативний комітет вважає, що виконання зобов'язань за Рамковою конвенцією вимагає постійних зусиль з боку органів влади. До того ж, певний стан речей, який може вважатися прийнятним на цьому етапі, може не бути таким у наступних циклах моніторингу. Зрештою, може статися так, що проблеми, які на цьому етапі здаються досить незначними, з часом виявляться недооціненими.

31. У зв'язку з тим, що Придністровський регіон залишається поза ефективним контролем молдавської влади, Консультативний комітет не може давати їм рекомендації щодо більш

² Див. [вебсайт Уряду](#).

³ У п'ятому звіті держави йдеться про законодавство та національну стратегію в сфері гендерної рівності (стор. 26–28), гендерний баланс (стор. 37), виставку українських жіночих народних костюмів (стор. 30) та успішні історії ромських жінок у засобах масової інформації (стор. 41).

ефективної імплементації Рамкової конвенції у цьому регіоні. Але він наголошує на тому, що його непокоїть доступ до прав, викладених у Рамковій конвенції, для осіб з числа національних меншин, які проживають у Придністровському регіоні, та звертатиме увагу на конкретні питання, що стосуються відповідних статей. Консультативний комітет вкотре закликає усі зацікавлені сторони зайняти конструктивну позицію щодо забезпечення доступу до прав меншин як невід'ємної складової універсально застосовних прав людини на всій території Молдови.

ВИСНОВКИ ЗА СТАТТЯМИ

Сфера застосування за колом осіб (стаття 3)

32. Після четвертого циклу моніторингу в законодавчій базі щодо сфери застосування Рамкової конвенції не відбулися жодні зміни. Відповідно до Закону № 382 від 19 червня 2001 року про права осіб, що належать до національних меншин, та правовий статус їхніх організацій, захист, що передбачений Рамковою конвенцією, формально поширюється лише на громадян Республіки Молдови.⁴ Але на практиці це обмеження досі ігнорується, оскільки в повсякденному житті для отримання доступу до прав меншин не потрібні докази громадянства.

33. Згідно з Державним реєстром населення на території Республіки Молдови проживає понад 150 етнічних груп. Згідно з останніми даними перепису населення та житла 2014 року, етнічна більшість становить трохи більше 80% від загальної кількості населення.⁵ Найбільш численними національними меншинами є українці (6,6% від загальної чисельності населення), гагаузи (4,6%), росіяни (4,1%), болгари (1,9%) та цигани (0,3%).⁶ Організації, що захищають інтереси національних меншин українців, росіян, гагаузів, болгар, євреїв, циган, поляків, білорусів, німців, вірменів, азербайджанців, грузинів, осетинців, литовців, естонців та греків продовжують входити до складу Координаційної ради етнокультурних організацій, створеної при Агентстві з питань міжетнічних взаємин відповідно до статті 25 Закону № 382/2001. До того ж, низка організацій, які не є суто культурними, етнічними чи мовними об'єднаннями меншин, також були акредитовані Агентством з питань міжетнічних взаємин та беруть участь у роботі цієї Координаційної ради.⁷

4 У статті 1 Закону № 382/2001 зазначається так: «У цьому Законі до осіб, що належать до національних меншин, належать особи, які проживають на території Республіки Молдови, мають молдавське громадянство, мають етнічні, культурні та мовні особливості, які відрізняються від особливостей, притаманних більшості населення (молдаван), та вважають себе людьми іншого етнічного походження».

5 Відповідно до [результатів перепису населення та житла 2014 року, опублікованих Національним бюро статистики](#) у серпні 2017 року, 73,7% респондентів ідентифікували себе як молдавани та 6,9% — як румуни. У своєму аналізі результатів Національне бюро статистики розглядає як «молдаван», так і «румунів» як одну етнічну групу. Виходячи з цього, «більшість населення» можна оцінити у 80,6% від загальної чисельності населення.

6 Втім дані щодо ромів можуть бути неточними, оскільки багато осіб, які належать до ромської меншини, не ідентифікують себе як такі, а місцеві оцінки відрізняються. Наприклад, число осіб ромської меншини, які зареєструвала Статистична служба Бельці, не збігається з числом, зареєстрованим Службою охорони здоров'я при мерії Бельців (див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 54–55). Згідно з даними про чисельність ромського населення за 2021 рік у Республіці Молдови проживає 27 074 ромів.

7 Список з 74 етнокультурних об'єднань, акредитованих Агентством з питань міжетнічних взаємин, містить також дві асоціації, які представляють афро-азіатські громади, одну асоціацію, що представляє біженців, дві асоціації, що представляють інтереси дітей-іноземців та одна асоціація-представник жінок-іноземок.

34. Хоча єврейська громада вважається в Республіці Молдові національною меншиною, представники мусульманських, лютеранських та римо-католицьких релігійних груп зазначали, що через те, що вони становлять чисельну меншість щодо православної більшості, вони мають обмежені можливості впливати на процеси прийняття рішень, що стосуються їхніх інтересів, або піднімати питання, що становлять інтерес для осіб, які належать до цих громад (див. також статтю 8). Вони хотіли б вважатися національними меншинами та зрештою увійти до діючих консультативних структур.

35. Консультативний комітет вітає інклюзивний та прагматичний підхід органів влади до застосування Рамкової конвенції і те, що вони не вимагають доказів громадянства для отримання доступу до прав меншин. На його думку, такий підхід заслуговує ще вищої оцінки, оскільки в Республіці Молдові так само проживає декілька тисяч осіб, які де-факто є особами без громадянства, в тому осіб, які належать до ромської меншини, через відсутність дійсних документів, які посвідчують особу, або свідочть про народження, чи з невизначеним громадянством.⁸

36. Консультативний комітет наголошує, що в Європі існує практика розгляду осіб, які належать до релігійних груп, що становлять чисельну меншість у порівнянні з релігійною вірою більшості, як «національних меншин», і зазначає тут, що єврейська спільнота в Республіці Молдові вже розглядається як релігійна група та національна меншина. Також, зважаючи на те, що органи влади Республіки Молдови дотримуються відкритого та гнучкого підходу до сфери застосування Рамкової конвенції та, зазначаючи, що Агентство з питань міжетнічних взаємин вже акредитувало організації, які не є асоціаціями суворо культурних, етнічних чи мовних меншин, Консультативний комітет вважає, що Координаційна рада етнокультурних організацій могла б розглянути цей запит, залучивши до своєї роботи представників релігійних груп.

37. Консультативний комітет закликає органи влади й надалі застосовувати прагматичний та гнучкий підхід до кожного конкретного випадку, коли розглядаються запити здійснення прав меншин, та застосовувати положення Рамкової конвенції до осіб з числа релігійних груп на основі постатейного підходу.

Збір даних та перепис населення та житла (стаття 3)

38. Наступний перепис населення та житла відбудеться у 2024 році. Він регулюватиметься постійною нормативною базою, на відміну від минулої практики, коли для кожного перепису розроблялися нові правила. Впроваджуватимуться нові методи збору даних, такі як використання методу особистого інтерв'ю за допомогою мобільного електронного пристрою, планшетів з GPS для моніторингу та відстежування осіб, які проводять опитування, а також використання адміністративних даних з баз даних державних та приватних юридичних осіб для проведення перепису. Щоб уникнути повторення недостатньої участі в переписі населення 2014 року⁹ та покращити збір якісних та кількісних даних про осіб, які ідентифікують себе як такі, що належать до національних меншин, необхідно провести заходи підвищення обізнаності, спрямовані, зокрема, на інформування асоціації національних меншин про те, як проводитиметься перепис населення та житла, а необхідність участі в переписі осіб, які належать до національних меншин, також передбачена Національним бюро статистики.¹⁰ Це бюро також заявило, що опитувальник для перепису буде підготовлений румунською та російською мовами й перекладений болгарською, гагаузькою, циганською та українською мовами.

39. Представник Національного бюро статистики поінформував Консультативний комітет про те, що опитувальник для перепису вже підготовлений та буде аналогічний опитувальнику 2014 року і міститиме запитання про «етнічну належність», «рідну мову» й «основну мову спілкування».

8 За даними УВКБ ООН, «ґрунтуючись на даних Уряду, на кінець 2021 року в Республіці Молдові проживало 1909 осіб без громадянства та 1434 особи з невизначеним громадянством». Кількість дорослих ромів без громадянства залишається малою. Проте за останні роки проблема відсутності громадянства загострилася у зв'язку з міграцією та поверненням ромських сімей із західноєвропейських країн. Процедура реєстрації ромських дітей без дійсних свідочть про народження, які народилися в інших країнах або прибули як біженців з України, є складною, стислою за часом та дорогою вартістю. Доступ до реєстрації народжень та отримання свідочтва про народження на практиці ускладнюється також і через вимогу до батьків мати документи для реєстрації народження. У зв'язку з цим роми дуже ризикують залишатися незареєстрованими.

9 Лише в столиці понад 145 000 осіб не були зареєстровані (див. [четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), прийнятий 25 травня 2016 року й опублікований 7 лютого 2017 року, вивісок 7).

10 [Додаткова інформація молдавських органів влади щодо національних меншин \(червень 2019 р. – серпень 2021 р.\)](#), що була надана у грудні 2021 року, стор. 6. Однією з цілей Стратегії комунікації та просування перепису 2024 року є розширення участі етнічних меншин у переписі. У цьому контексті було розроблено план комунікації, щоб мобілізувати осіб, які належать до національних меншин, у всій країні для участі в переписі. Цей план реалізовуватиметься за допомогою інформаційних та рекламних матеріалів, складених мовами меншин.

У відповідь на минулу критику щодо того, що під час останнього перепису респонденти не були поінформовані про можливість вказувати множинну належність, внаслідок чого мало хто це робив, і що, як повідомляється, деякі інтерв'юери заповнювали бланки самостійно, ґрунтуючись на своїх припущеннях щодо імені або зовнішності респондента,¹¹ Національне бюро статистики зазначає, що респонденти матимуть можливість зазначити свою етнічну та мовну належність. Воно зазначало, що інтерв'юери пройдуть навчання щодо того, як уникати минулих інцидентів, а особи, що належать до національних меншин, зокрема посередники з ромської громади, найматимуться на тимчасовій основі як інтерв'юери.

40. Консультативний комітет наголошує, що дуже важливо уникати значних затримок¹² аналізу та публікування даних перепису 2024 року, а також, що важливо заслуговувати відгуки представників меншин про проведення перепису, зокрема, що стосуються змінних складових перепису, опитувальників та плану складання таблиць (очікуваних показників результатів), до проведення аналізу даних перепису, зокрема, коли такі дані становлять основу для доступу до прав меншин. Він також вкотре зазначає, що не можна покладатися винятково на дані перепису; та що вони мають доповнюватися інформацією, зібраною в ході незалежних досліджень.¹³ Консультативний комітет вважає особливо актуальним збір дезагрегованих даних про умови життя й ефективне здійснення прав меншин особами, які належать до ромської національної меншини, які, зазвичай, утримуються від заяви про свою етнічну належність під час перепису,

через проведення незалежних якісних та кількісних досліджень або опитувань за участю представників ромів та, за можливості, посередників ромів на рівні громад. Тут Консультативний комітет схвально відгукується про складання мап ромського населення, яке було проведено у 2021 році за запитом Міністерства освіти та наукових досліджень та Агентства з питань міжетнічних взаємин та за фінансової підтримки донорів.¹⁴

41. У зв'язку з цим Консультативний комітет схвально відгукується про ініціативу «Етнобарометр Молдови–2020», яка стартувала у 2019–2020 роках за участі Агентства з питань міжетнічних взаємин та за фінансової підтримки міжнародних партнерів¹⁵ з метою надати дані про поточну ситуацію в сфері захисту меншин та виявлення викликів і потенційних ризиків. У цьому дослідженні вивчалися різні аспекти життя різних етнічних груп, функціонування багатонаціонального молдавського суспільства та роль держави як регулятора різноманітності. Консультативний комітет позитивно оцінює намір повторити це дослідження у 2024 році.¹⁶

42. Законодавчі норми передбачають, що графу «національність та/або етнічне походження» можна внести до свідоцтва про народження за бажанням батьків.¹⁷ У зв'язку з цим Консультативний комітет схвально відмічає той факт, що термін «рома» було занесено до класифікації етнічної належності в Державному реєстрі народонаселення, що дає змогу особам, які належать до ромської національної меншини ідентифікувати себе як «роми» та реєструвати свою етнічну належність у документах цивільного стану, якщо вони

11 Див. [Четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), пункт 16.

12 Згідно з національним законодавством крайній термін публікації остаточних результатів не має перевищувати 27 місяців з моменту проведення перепису. Результати перепису 2014 року були опубліковані через вісім місяців після зазначеного терміну через недостатність та несвочасність надання фінансових ресурсів для обробки даних.

13 Див. [Тематичний коментар Консультативного комітету № 3](#) – «Мовні права осіб з числа національних меншин згідно з Рамковою конвенцією», прийнятий 24 травня 2012 року, пункт 21.

14 Звіт [2021 року про реєстрацію густонаселених ромських міст у Республіці Молдови](#) був підготовлений на замовлення Міністерства освіти та наукових досліджень та Агентства з питань міжетнічних взаємин за сприяння проєкту «Консультавання Уряду Республіки Молдова з питань економічної політики», реалізованого асоціацією GIZ Moldova за фінансової підтримки урядів Німеччини та Швейцарії.

15 Ініціатива «[Етнобарометр Молдови – 2020](#)» була розроблена за фінансової підтримки Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин, щоб посприяти Уряду Республіки Молдови в реалізації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин та відповідного Плану дій на 2017–2020 роки. Основною метою цього дослідження була оцінка, моніторинг та аналіз сприйняття, ставлення та врівнює більших за чисельністю етнічних груп (наприклад, молдаван / румунів, росіян, українців, гагаузів, болгар та циган) щодо: (1) власної самоідентифікації; (2) зв'язку з Республікою Молдовою; (3) зв'язку зі «спорідненими державами»; (4) зв'язку з іншими етнічними групами; (5) «інтеграції в молдавське суспільство», зокрема щодо використання мов, та (6) зв'язку з засобами масової інформації. Загалом було опитано 2622 особи, за винятком Придністров'я.

16 Згідно з інформацією, отриманою від Міністерства освіти та наукових досліджень, у проєкті плану дій на 2023–2025 роки Програми імплементації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин на 2017–2027 роки на 2024 рік заплановано ще один етнобарометр.

17 Див. Закон № 248 від 24 жовтня 2013 року про внесення змін та доповнень до Закону № 100-XV від 26 квітня 2001 року про акти цивільного стану. Відповідно до законодавчих норм щодо права на етнічну самоідентифікацію особа, яка досягла 16-річного віку, має право вимагати, щоб у свідоцтві про народження була зазначена її національність, після заяви під присягою, якщо це не було зроблено батьками цієї особи при народженні.

цього захочуть. Оскільки термін «цигани» (țigan) також було збережено в Державному реєстрі народонаселення на позначення тих осіб, які, можливо, вважають за краще так себе ідентифікувати, Консультативному комітету незрозуміло, як це використовуватиметься для збору статистичних даних або для реалізації прав меншин. Для розробки політики та заходів, спрямованих на підтримку включення ромів та її фінансових наслідків, а також для охоплення на практиці якомога ширшого кола цільових груп, влада має розглядати самоідентифікацію «ромами» чи «циганами» як одну й ту саму етнічну належність (як це робиться щодо «молдаван» та «румунів» в аналізі даних перепису, див. вище).

43. Консультативний комітет вітає намір органів влади продовжити практику надання респондентам, які беруть участь у переписі, можливості зазначити більше ніж одну етнічну належність, оскільки це, серед іншого, заохочує осіб, які належать до національних меншин, найбільш схильних до упереджень та дискримінації щодо них, зазначити свою відповідну етнічну належність у поєднанні з іншою. Консультативний комітет також схвалює намір органів влади надавати респондентам, які беруть участь у переписі, можливість заявляти про свою множинну мовну належність. Він підкреслює, що заяви про множинну належність, не лише етнічну, а й мовну, за належного обліку та публікації можуть стати потенційним засобом поглиблення міжетнічного діалогу й доведення факту різноманіття у суспільстві. Тому він вважає, що важливо представляти дані про таку множинну належність в опублікованих результатах перепису. Консультативний комітет також вкотре підкреслює, що інтерв'юерам важливо проходити належну підготовку, щоб уникнути віднесення тієї чи іншої особи до певної групи на основі презумпції видимих або мовних особливостей, і що осіб з числа національних меншин важливо залучати до процесу в ролі інтерв'юерів. Консультативний комітет також схвально відзначає наміри влади виконати ці дві вимоги.

44. Консультативний комітет просить органи влади підраховувати й публікувати результати перепису населення, що стосуються як етнічної, так і мовної належності, а також проводити кампанії підвищення обізнаності про актуальність перепису для осіб з числа національних меншин. Органи влади мають також забезпечити, як і планувалося, щоб електронний опитувальник для перепису був доступний мовами меншин, щоб

інтерв'юери були належно підготовлені для забезпечення права респондентів на вільну самоідентифікацію, щоб особи з числа національних меншин залучалися до процесу як інтерв'юери, і щоб інформація про можливість декларувати множинну етнічну та мовну належність вчасно доводилася до відома усіх респондентів перепису.

45. Консультативний комітет наполегливо рекомендує органам влади проводити регулярні етнобарометричні опитування сприйняття, ставлення та переконань осіб, які належать до етнічних спільнот. Органам влади слід також регулярно збирати дезагреговані дані про умови життя та ефективне здійснення прав меншин особами з числа ромської національної меншини через проведення незалежних якісних та кількісних досліджень, які можуть доповнити дані перепису, із залученням представників цієї меншини і, де це можливо, посередників з числа представників ромської громади.

Правова, відомча та політична база боротьби з дискримінацією та забезпечення рівного доступу осіб з числа національних меншин до прав людини (стаття 4)

46. Антидискримінаційні закони забороняють дискримінацію, зокрема, за ознакою «раси», кольору шкіри, національності та релігії. У статті 1 Закону № 121/2012 про забезпечення рівності, у редакції 2023 року, «мова» також конкретно згадується як підстава для захисту від дискримінації.¹⁸ За звітний період принципи недискримінації та рівного ставлення до національних меншин і їх залучення до різних сфер громадського життя були зміцнені завдяки різним правовим, інституційним та політичним ініціативам.

47. У 2018 році Парламент затвердив Національний план дій у галузі прав людини на 2018–2022 роки (далі — НПДПЛ на 2018–2022 роки).¹⁹ НПДПЛ на 2018–2022 роки був розроблений на основі рекомендацій, адресованих Республіці Молдова міжнародними органами з моніторингу прав людини. Він охоплює 16 напрямків ужиття заходів, зокрема права осіб, що належать до національних меншин. Загалом, у НПДПЛ на 2018–2022 роки високо цінуються етнічне, культурне, мовне та релігійне різноманіття молдавського суспільства, а також

18 [Закон № 121/2012](#) про забезпечення рівності у редакції 2023 року.

19 Рішення Парламенту № 89 від 24 травня 2018 року.

визнається, що окремі люди можуть мати не одну ідентичність.

48. Після прийняття НПДПЛ на 2018–2022 роки та для досягнення цілей, викладених у Національному плані дій щодо виконання Угоди про асоціацію між Республікою Молдовою та Європейським Союзом на 2017–2019 роки, Уряд створив Національну раду з прав людини (НРПЛ), Постійний секретаріат НРПЛ, місцеві структури НРПЛ та координаторів з прав людини на центральному та місцевому рівнях для забезпечення ефективного механізму розробки й оцінки директивних документів у галузі прав людини, ефективного здійснення міжнародних норм в галузі прав людини та контролю за дотриманням міжнародних стандартів та зобов'язань. До мандату та компетенції НРПЛ належить, серед іншого, координація та реалізація єдиної державної політики у галузі прав людини, а також розгляд та затвердження піврічних звітів про виконання НПДПЛ на 2018–2022 роки, який містить розширену главу, присвячену заходам, що стосуються національних меншин.²⁰ Постійний секретаріат НРПЛ відповідає за щорічний моніторинг виконання НПДПЛ. Звіти про хід його виконання подаються Парламенту й публікуються на офіційному вебсайті Державної канцелярії. Також відповідно до Плану дій Уряду на 2023 рік було затверджено новий директивний документ у галузі прав людини.

49. У 2020 році також була заснована посада «радника прем'єр-міністра з прав людини та міжетнічних взаємин», яку на момент візиту займав представник ромської меншини. Пізніше, у 2022 році, назву посади було змінено на «радник прем'єр-міністра з питань прав людини». Низка представників національних меншин, з якими проводив зустрічі Консультативний комітет, висловили жаль з приводу цієї зміни; вони сприйняли це як сигнал про зниження пріоритетності питань меншин з боку влади (див. також статтю 6). З лютого 2023 року ця посада була вакантною.

50. Рада з питань попередження та ліквідації дискримінації та забезпечення рівності (далі — «Рада з питань рівності») є незалежним центральним державним органом, підзвітним

Парламенту.²¹ Його повноваження поширюються на фізичних та юридичних осіб з громадського та приватного секторів. Рада з питань рівності відповідає за розгляд скарг на передбачувану дискримінацію за всіма підставами, які передбачають захист, та за винесення рішень, які мають обов'язкову юридичну силу, якщо вони не оскаржуються в судах; за оцінку діючої правової бази та розробку законів з точки зору стандартів рівності та недискримінації; а також за підвищення обізнаності про рівні можливості. Третя спроба занести до законодавства положення про можливість для Ради з питань рівності ініціювати розгляд у Конституційному суді (на кшталт Народного адвоката) була відхилена як Урядом, так і Парламентом Республіки Молдови у 2022 році. Прийняття Закону № 2/2023 про внесення змін до деяких нормативних актів посилило функціональні можливості Ради з питань рівності та збільшило чисельність її персоналу з 20 до 33 одиниць. До того ж, відповідно до нових положень, Голові Ради з питань рівності можуть допомагати співробітники, які діють відповідно до Закону № 80/2010 про статус державних посадових осіб. Було створено посаду Генерального секретаря Ради з питань рівності та запроваджено додаткові правові гарантії для членів Ради з питань рівності, щоб убезпечити їх від переслідувань або юридичної відповідальності за висловлені ними думки та повноваження, які вони здійснюють відповідно до закону.

51. У 2021 році до Ради з питань рівності надійшло 310 скарг²² (82% румунською та 18% російською мовами), було вирішено 282 справи, ініційовано два офіційні розслідування та винесено 255 рішень.²³ Дискримінація була виявлена у 49 випадках (19%), а основні сфери, в яких вона була виявлена, — це порушення права на людську гідність (25%), дискримінація на роботі (25%), у доступі до загальнодоступних товарів та послуг (18%) та у доступі до правосуддя (14%). Лише 4% рішень стосувалися дискримінації у сфері освіти. Рада з питань рівності зазначає, що негативне ставлення людей найсильніше виявляється до «мусульман», «ромів» та «осіб африканського походження». Натомість «росіяни»

20 Докладніше див. в матеріалі [Додаткова інформація молдавських органів влади про національні меншини](#), стор. 6.

21 Рада з питань рівності складається з п'яти членів, яких призначає Парламент строком на п'ять років.

22 Скарги також можуть подаватися представником або в інтересах іншої особи чи групи осіб. Більшість скарг (90%) були врегульовані у формі винесених рішень (4% були врегульовані дружньо; 5% мали результатом винесення консультативного висновку; 1% був відкликаний). 73% рішень стосувалися дискримінації у громадській сфері. Див. [Звіт Ради з питань рівності про дискримінацію в Республіці Молдові–2021](#), стор. 7 та 9.

23 Вона також надала 100 рекомендацій, розглянула 12 нормативних актів, винесла 20 консультативних висновків щодо законопроектів та провела навчання для 1511 осіб (див. [Звіт Ради з питань рівності про дискримінацію в Республіці Молдові–2021](#), стор. 3).

та «люди, які не розмовляють румунською»²⁴ є найприйнятнішими.²⁵

52. У 2017 році розділ II Конституції Республіки Молдови було доповнено главою IIII під назвою «Народний адвокат».²⁶ Його мандат полягає у забезпеченні захисту прав та свобод людини через запобігання їх порушенню державними органами, організаціями та компаніями, а також некомерційними організаціями та особами, які приймають рішення на всіх рівнях. Він приймає та розглядає скарги й надає органам влади та/чи особам, які займають ключові посади, рекомендації щодо поновлення прав осіб, чії права людини та свободи було порушено. Народний адвокат може порушувати справи в Конституційному суді та судах загальної юрисдикції,²⁷ представляти висновок за запитом Конституційного суду й ініціювати офіційні розслідування. У лютому 2023 року до Закону № 52/2014 про Народного адвоката були внесені зміни: разом зі збільшенням числа співробітників в Офісі Народного адвоката з 65 до 72 осіб,²⁸ Народний адвокат з прав дитини, з яким Консультативний комітет зустрівся під час свого візиту, забезпечує захист прав та свобод дітей центральними та місцевими державними органами та посадовими особами, які приймають рішення на всіх рівнях, відповідно до положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини.

53. За даними «Етнобарометру Молдови — 2020»²⁹ за помітним винятком ромів, відсоток сприйняття дискримінації серед респондентів є низьким. Особи, що належать до російської меншини, зазнають найбільшої дискримінації на ринку праці, а особи, що належать до гагаузької меншини, зазнають більшої дискримінації в сфері охорони здоров'я. Але особи, що належать до ромської меншини, зазнають дискримінації у всіх сферах життя, а особливо при контакті з державними службовцями або в галузі охорони здоров'я та зайнятості. Передбачувані потерпілі можуть повідомити про свій випадок поліцію, але обтяжлива бюрократія не дає їм змогу вживати

подальші дії. Особливо це стосується ромів, яким до того ж бракує знань про правові та інституційні засади боротьби з дискримінацією, щоб повідомляти про свої випадки. Кілька представників цієї меншини повідомляли про необхідність мати доступ до професійних юридичних радників — та зрештою, до правової допомоги — для продовження розгляду їхньої справи. Також Консультативному комітету було повідомлено, що у Придністровському регіоні може траплятися дискримінація за ознакою статі (яка може бути рівносильна множинній дискримінації стосовно жінок та дівчат з числа національних меншин).³⁰

54. Консультативний комітет зазначає, що як Рада з питань рівності, так і Народний адвокат відіграють важливу роль у забезпеченні рівності та прав людини для представників національних меншин.

Але він висловлює жаль з приводу того, що розширення повноважень Ради з питань рівності було відкинута як Урядом, так і Парламентом Республіки Молдови, й наголошує, що представникам національних меншин дуже допомогли б активніші зусилля щодо роз'яснення їхньої ролі та мандату в сільських місцевостях та частіші офіційні розслідування з їхнього боку питань, пов'язаних з національними меншинами. Обидві установи вочевидь отримують достатнє фінансування для виконання свого мандату, проте їхнім головним завданням залишається заповнення вакансій. Консультативний комітет схвально відгукнувся про запровадження у лютому 2023 року додаткових робочих місць у відповідних підрозділах Ради з питань рівності та Офісу Народного захисника й очікує, що ці вакансії незабаром будуть заповнені. Тут Консультативний комітет був проінформований, що загалом до обох установ надходить дуже мало кандидатів, що ймовірно зумовлено низькою пропонованою заробітковою платою. На додачу до заходів підвищення обізнаності, що їх вживає Рада з питань

24 Відповідно до запиту молдавської влади, у якому міститься посилання на Рішення № 36 Конституційного суду від 5 грудня 2013 року, де зазначається, що «державною мовою у Республіці Молдові є румунська мова» (ця позиція була підтверджена в [Рішенні № 4 Конституційного суду від 21 січня 2021 року](#)), у цьому Висновку термін «румунська» мова позначає офіційну мову Республіки Молдови.

25 Див. [Звіт Ради з питань рівності про дискримінацію в Республіці Молдові—2021](#), стор. 2.

26 Див. Закон № 70 від 13 квітня 2017 року.

27 Див. статті 11, 16, 25 та 26 [Закону про Народного адвоката](#) (румунською мовою).

28 Поправки також передбачали імунітет, що надавався Народному адвокату, а також привілеї для посадових осіб, які діють від імені Народного адвоката під час виконання встановлених завдань, особливу процедуру обрання Народного адвоката та зміни у процедурі призначення його заступників, а також встановлення додаткових гарантій у процедурі відсторонення від посади Народного адвоката.

29 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 6.

30 У Придністровському регіоні «закони» про трудову сегрегацію забороняють жінкам займати більше ніж на 300 посад. Заборонені професії охоплюють широкий спектр професій, які вважаються для жінок «занадто небезпечними або вимагають великих зусиль» від них, зокрема у сфері зварювання, бетонних робіт, керування транспортом, прибирання снігу, видобутку газу й альпінізму. Див. [Звіт Молдови про права людини — 2021](#), стор. 59.

рівності та Народний адвокат, Консультативний комітет вважає, що допомоги представникам меншин, особливо ромських меншин, розширити свої знання про правові та інституційні бази боротьби з дискримінацією та отримати підтримку в ході розгляду їхніх справ можуть проекти, що передбачають надання недорогих та безоплатних юридичних консультацій та правової допомоги.³¹

55. Схвально відзначаючи той факт, що «мова» є підставою для захисту в національному законодавстві про рівність, Консультативний комітет стурбований непослідовним застосуванням діючих правових положень та небажанням влади виконувати рішення Ради з питань рівності у цьому напрямку (див. статтю 10).

56. Консультативний комітет закликає органи влади вживати відповідні інформаційно-роз'яснювальні заходи, зокрема у сільській місцевості, щоб забезпечити широку видимість діючого антидискримінаційного законодавства, інституційної бази та доступних засобів захисту від дискримінації для громадськості, особливо для людей, які належать до національних меншин та релігійних груп, що найбільше можуть зазнавати такої дискримінації.

57. Консультативний комітет просить органи влади вжити заходи, які могли б посприяти заповненню вакансій у Раді з питань рівності та в Офісі Народного адвоката, зробивши ці посади більш привабливими з фінансової точки зору. Органи влади мають також приділяти увагу рішенням, звітам та запитам, що стосуються національних меншин, з боку Ради з питань рівності та Народного адвоката та своєчасно вживати подальші заходи за ними.

58. Консультативний комітет закликає органи влади повністю виконувати вимоги чинного законодавства та рішення Ради з питань рівності, коли йдеться про «мову» як про підставу для захисту від дискримінації.

59. Консультативний комітет пропонує органам влади розглянути можливість підтримки проєктів, які передбачають надання недорогих та безоплатних юридичних консультацій та допомоги особам, що належать до національних меншин, зокрема особам, що належать до ромської меншини, у формі легкодоступних «юридично-правових клінік».

Інституційна та політична база щодо захисту національних меншин (стаття 4)

60. На інституційному рівні відбулася низка, було прийнято нові політичні бази, які мають важливе значення для вирішення проблем національних меншин. У 2022 році Національна стратегія розвитку «Європейська Молдова–2030» була схвалена Парламентом та отримала бюджетні й інституційні ресурси. Для досягнення цілей, поставлених за чотирма основними напрямками до 2030 року,³² Уряд встановив 10 цілей сталого розвитку на національному рівні, куди увійшли забезпечення якісної освіти, ефективне врядування, розширення доступу людей до інфраструктури та поліпшення умов праці.

61. Представники гагаузької меншини, Народних зборів Гагаузії та Офісу башкана (губернатора), з якими було проведено зустрічі у межах візиту, скаржилися на недостатньо ефективне застосування Закону про особливий правовий статус Гагаузії (Закон № 344 від 23 грудня 1994 року). Вони вважають, що державні органи та органи судової влади Кишинєва мають обмежене уявлення про те, що таке територіальна автономія, внаслідок чого закони чи рішення, прийняті народними зборами, регулярно оскаржуються Урядом та Парламентом Республіки Молдови чи Апеляційним судом Комрата (див. недавній приклад цьому у статті 6).

62. Органи влади також створили 14 міжгалузевих робочих груп між Кишинєвом та Тирасполем.³³ Але молдавська влада висловлює жаль з приводу того, що Тирасполь не відкритий до обговорення проблем меншин попри їх неодноразові заклики до цього. Консультативний комітет позитивно оцінює намір центральної влади розширити співпрацю між двома берегами Дністра, зокрема, з питань, що стосуються етнічних меншин, і схвально відмічає створення міжгалузевої робочої групи, яка працює суто з проблемами меншин, або, як варіант, введення її до складу вже діючої робочої групи з питань прав людини.

63. Консультативний комітет також був повідомлений про перерозподіл функцій, що стосуються питань меншин, з одного боку, між Агентством з питань міжетнічних взаємин та

31 Такі консультативні послуги та правову допомогу можуть надавати професійні юристи та/чи студенти юридичних факультетів. Посередники з числа ромських громад можуть відігравати певну роль, допомагаючи ромам взаємодіяти з такими «юридично-правовими клініками» (докладніше див. у спільній програмі Ради Європи / Європейської комісії [JUSTROM](#)).

32 Ці чотири напрямки: а) стала й інклюзивна економіка; б) потужний людський та соціальний капітал; в) чесні й ефективні інститути; г) здорове довкілля.

33 Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 7.

Міністерством освіти та наукових досліджень, а з іншого — між Міністерством освіти та наукових досліджень і Міністерством культури. Хоча органи влади зазначили, що не бачить жодних труднощів або непорозумінь щодо своїх відповідних обов'язків, співрозмовники Консультативного комітету були дещо збентежені новим розподілом ролей та компетенцій. Органи влади підтвердили, що розробка політики щодо національних меншин, мов меншин та включення ромів і координування її реалізації на міжвідомчому рівні зараз належать до компетенції Міністерства освіти та наукових досліджень. Агентство з питань міжетнічних взаємин так само відповідає за забезпечення реалізації державної політики щодо міжетнічних взаємин, таких як «Стратегія зміцнення міжетнічних взаємин у Республіці Молдові на 2017–2027 роки», «Національна програма підтримки включення ромів» та відповідні плани дій, а також за нагляд за певними структурами та керування ними.³⁴ Проте Консультативний комітет глибоко стурбований постійною нестачею кадрових та фінансових можливостей Агентства з питань міжетнічних взаємин для ефективного виконання свого мандата щодо реалізації цієї політики та нагляду за цими структурами.

64. До того ж, дослідники питань національних меншин та міжетнічних проблем плутаються в ролі та компетенціях, у тому числі в фінансових компетенціях, Міністерства культури. У 2018 році Інститут культурної спадщини, яким тоді керувала Академія наук Молдови, був переданий у підпорядкування Міністерству освіти, культури та наукових досліджень і був занесений до переліку громадських організацій у галузі досліджень та інновацій.³⁵ У 2021 році Уряд прийняв рішення створити окреме Міністерство культури, яке, на думку влади, не володітиме компетенцією в галузі міжетнічних взаємин.³⁶ Але, відповідно до постанови Уряду № 485/2022 про реорганізацію через злиття (поглинання) деяких установ у галузі освіти, наукових досліджень та інновацій,³⁷ Інститут культурної спадщини,³⁸ до якого входив, зокрема, Центр

етнології, був переданий у підпорядкування Міністерству культури. Окрім плутанини, вчені висловили певну стурбованість щодо поточного та майбутнього статусу досліджень, пов'язаних з міжетнічними взаєминами та національними меншинами у Республіці Молдові. Вони стурбовані тим, що Інститут культурної спадщини та його Центр етнології можуть перебувати тепер у різних умовах з точки зору фінансових можливостей та автономії у порівнянні з науково-дослідними інститутами в інших наукових галузях, які продовжують контролюватися університетами. Тут Консультативний комітет вважає за необхідне забезпечити довгострокове фінансування з державного бюджету на користь Інституту культурної спадщини та його відповідних центрів, а також заохочувати та сприяти цим науково-дослідним інститутам та науковцям у галузі етнології у розробці проектів з партнерськими науково-дослідними інститутами за кордоном.

65. З огляду на зазначене Консультативний Комітет вважає, що необхідно поліпшувати взаємодію з представниками й організаціями національних меншин, а також з місцевими органами влади щодо розподілу ролей та компетенції зазначених установ, їхніх пріоритетів та можливостей фінансування. Консультативний комітет також вважає надзвичайно важливим забезпечити, щоб Агентство з питань міжетнічних взаємин та Міністерство освіти та наукових досліджень мали достатньо фінансових та людських ресурсів, а також політичні важелі впливу, які даватимуть їм змогу ефективно виконувати свій мандат.

66. Консультативний комітет просить органи влади роз'яснити роль та компетенції відповідних державних установ, зокрема Агентства з питань міжетнічних взаємин, Міністерства освіти та наукових досліджень і Міністерства культури, й відповідно підвищити обізнаність представників національних меншин та місцевих органів влади. Органи влади також мають забезпечити, щоб Агентство

34 Відповідно до Постанови Уряду № 593 від 25 червня 2018 року «Про організацію та функціонування Агентства з питань міжетнічних взаємин», Агентство скерує та контролює діяльність Будинку національностей (що діє як культурний та документальний центр етнокультурних організацій), організації «Пам'ять про Голокост та міжетнічну толерантність» та Координаційної ради етнокультурних організацій.

35 Відповідно до Постанови Уряду № 50 від 16 січня 2018 року про реформу державного управління.

36 Постанова Уряду № 147/2021 про організацію та діяльність Міністерства культури.

37 [Постанова Уряду № 485 від 13 липня 2022 р.](#) (румунською мовою). З точки зору органів влади реформа спрямована на консолідацію та модернізацію університетів і має сприяти підвищенню їх конкурентоспроможності та привабливості. Реформа також передбачає спрямування коштів, що виділяються на адміністративні цілі, на освіту та наукові дослідження, щоб зміцнити систему наукових досліджень та взаємозв'язки між наукою та освітою. Уряд очікує, що завдяки цій реформі університети як навчальні та дослідницькі центри приділятимуть більше уваги передачі знань та технологій, а також співпраці з бізнес-середовищем, забезпечуючи актуальність наукових досліджень для економіки та суспільства загалом.

38 Докладніше див. на [вебсайті Інституту культурної спадщини](#) (румунською мовою).

з питань міжетнічних взаємин, а також Інститут культурної спадщини та його Центр етнології отримали достатні сталі фінансові ресурси для ефективного виконання свого мандату.

Національна стратегія та плани дій щодо включення ромів (стаття 4)

67. З 2011 року у Республіці Молдові реалізується спеціальна національна програма та плани дій зі включення ромського населення. Як органи влади визнають самі,³⁹ Національний план дій щодо ромів на 2011–2015 роки погано виконувався через реформу децентралізації, яка переклала відповідальність за велику кількість заходів на місцеві органи державної влади. Хоча одним з позитивних результатів цього плану дій стало створення посади «посередника з числа представників ромської громади» (далі — «посередник з числа ромів» або «посередник від громади»),⁴⁰ у 40 населених пунктах, густонаселених особами, що належать до ромської меншини, ситуація з заповненням вакансії посередника з числа ромів почала погіршуватися після того, як у 2015 році набрали чинності нові положення про децентралізоване фінансування. Передбачалося, що місцеві державні органи виділятимуть кошти зі своїх власних бюджетів на низку місцевих служб, зокрема на діяльність посередників з числа ромів, але у них не було необхідного для цього бюджету. Як наслідок, процес заповнення вакансії посередника з числа ромів місцевою владою був припинений. Щоб виправити ситуацію, Уряд, внісши поправки до відповідного законодавства, у травні 2018 року прийняв рішення про виділення державного фінансування посередникам з числа ромів з державного бюджету. Водночас Агентство з міжетнічних взаємин узяло на себе повноваження розробити пропозиції щодо кількості посередників з числа ромів, що їх наймають

місцеві державні органи, та розрахувати грошові кошти, необхідних для їх функціонування.⁴¹

68. У Національному плані дій щодо підтримки ромського населення в Республіці Молдові на 2016–2020 роки⁴² визначено п'ять пріоритетних завдань.⁴³ Він ще більше розширив функціональні можливості посередників з числа рома, збільшивши число населених пунктів до 48 та забезпечивши взаємодію між ними.⁴⁴ Агентство з питань міжетнічних взаємин отримало мандат на виділення державної фінансової підтримки, а також на моніторинг та координування місцевих потреб. Цей План дій спонукав також місцеву владу розробляти місцеві плани дій для підтримки ромського населення, яке проживає на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, та поклав на місцеву владу відповідальність за їх виконання. Такі місцеві Плани дій для ромів були розроблені, затверджені та впроваджені, наприклад, у муніципалітетах Кишинєва та Бельців.

69. На момент візиту Міністерство освіти та наукових досліджень у консультації з відповідними державними установами, представниками та організаціями ромської меншини розробило нову Національну програму підтримки включення ромів на 2022–2025 роки та План дій щодо її реалізації. Програма була прийнята 3 серпня 2022 року та визначала вісім пріоритетних напрямків,⁴⁵ а 17 жовтня 2022 року Міністерство освіти та наукових досліджень провело перше засідання міжвідомчої робочої групи, відповідальної за координування та моніторинг реалізації цієї програми. Основними пріоритетними напрямками, визначеними на зустрічі, були ефективність співпраці та активізація діалогу між центральними та місцевими органами державної влади, а також зміцнення потенціалу посередників з числа ромів з метою успішної

39 Див. виноску 28 у п'ятому звіті держави, стор. 13.

40 Постанова Уряду № 557 від 17 липня 2013 року «Про затвердження рамкового положення про організацію діяльності посередників з числа ромських громад».

41 Відповідно до Закону № 289 від 15 грудня 2017 року про державний бюджет на 2018 рік на оплату праці посередників з числа ромів було виділено 2 239 600 лейв (108 000 євро). Ця сума була розрахована на основі вартості послуг одного посередника — 46 600 молдавських лейв або 2200 євро, та загальної кількості населених пунктів-бенефіціарів (48).

42 Постанова Уряду № 734 від 9 червня 2016 року.

43 Основні цілі були такими: створити інклюзивну та ефективну систему освіти, засновану на принципах рівності, недискримінації та поваги до різноманіття; підвищити рівень зайнятості ромів на ринку праці, а також значно підвищити їхній економічний добробут; поліпшити стан їхнього здоров'я та забезпечити їм недискримінаційний доступ до медичних послуг; забезпечити гідні умови життя для ромів та поліпшити якість їхнього життя; а також розширити участь ромів та зменшити дискримінацію.

44 У грудні 2017 та 2018 років відповідно у Кишинєві були проведені перший та другий Форуми посередників з числа ромів, у яких також узяли участь керівники ромських етнокультурних організацій, мери муніципалітетів з високою часткою ромського населення, представники місцевої державної адміністрації та міжнародних організацій.

45 Постанова Уряду № 576 від 3 серпня 2022 року. До восьми пріоритетних напрямків належать: освіта; охорона здоров'я; розвиток сфери праці та підприємництва; соціальний захист та забезпечення житлом; участь ромів у громадському житті; боротьба з дискримінацією; культура та засоби масової інформації; а також діяльність посередників з числа ромських громад.

реалізації заходів Плану дій.⁴⁶ Також мету захисту прав ромської національної меншини було викладено в главі 15 Національного плану дій з прав людини на 2018–2022 роки під назвою «Етнічні Роми повною мірою та без дискримінації користуються своїми правами».

70. Під час свого візиту Консультативний комітет зустрівся з кількома громадськими посередниками, як чоловіками, так і жінками, причому не всі вони були ромами. Мери муніципалітетів, які відвідав Консультативний комітет (Бричани, Єдинці, ЧаDIR-Лунга), висловили задоволеність роботою громадських посередників та наголосили на позитивному ефекті їхньої діяльності у посиленні співпраці з місцевими органами влади, а також з установами освіти й охорони здоров'я, що сприяє більшій згуртованості суспільства загалом. Хоча посередники з числа ромів допомагають встановлювати контакти між ромськими сім'ями та шкільними працівниками, вони не мають права бути фізично присутніми у класах, на відміну від «шкільних помічників ромів» у деяких інших державах.⁴⁷ Тож допомога, що її надають ромським учням посередники з числа ромської громади, обмежується тим, що зрештою зменшується кількість пропусків занять у школі, але чиниться замалий вплив на успішність ромських учнів у школі та на раннє залишення ними школи. Це обмеження зумовлюється тим, що на посередників покладено багато тематичних обов'язків. У Єдинцях і мер, і посередники з числа ромів скаржилися на брак громадських посередників, зазначаючи, що через велику кількість місцевих ромів нинішня кількість громадських посередників (два) була недостатньою. Це було тим дивніше, враховуючи, що Агентство з питань міжетнічних взаємин повідомляло Консультативний комітет, що не всі посади в громаді були зайняті, і що щорічне фінансування посередників з числа ромів у вересні 2022 року ще було доступне.⁴⁸ В останній день візиту Консультативний комітет дізнався, що мер Єдинців уже зв'язався з Агентством з запитом додаткових громадських посередників, та що Агентство розгляне це питання.

71. Хоч Консультативний комітет і високо оцінює політичну волю органів влади й фінансові заходи, спрямовані на зміцнення позицій посередників з числа ромів та збільшення їх числа, а також на оперативне вжиття заходів щодо усунення негативних наслідків процесу децентралізації при наймі таких посередників, проте він стурбований відсутністю загального огляду потреб Агентства

з питань міжетнічних взаємин у громадських посередниках на місцевому рівні. Співробітники Агентства іноді відвідують певні муніципалітети, щоб поспостерігати за ситуацією, уникнути недостатньо людських та фінансових ресурсів для того, щоб робити це більш систематично. Консультативний комітет також вважає, що розподіл громадських посередників між муніципалітетами не має бути фіксованим та обмеженим за кількістю, але муніципалітети з більшими ромськими громадами або муніципалітети, які вже працюють у напрямку покращення становища місцевого ромського населення, мають забезпечувати більшу фінансову підтримку з державного бюджету для найму громадських посередників. Водночас слід заохочувати усі муніципалітети, у яких існує така потреба, до найму громадських посередників.

72. Також Консультативний комітет вважає, що в межах Національної програми підтримки включення ромів на 2022–2025 роки та Плану дій щодо її реалізації можна провести аналіз доцільності впровадження у Республіці Молдові практики «шкільних помічників ромів» та «юридично-правових центрів» (див. відповідні рекомендації в статтях 12 та 4 відповідно).

73. Консультативний комітет закликає органи влади усіх рівнів забезпечувати стале фінансування та всебічне вжиття заходів, передбачених Національною програмою підтримки включення ромів на 2022–2025 роки та її національними й місцевими планами дій, а також забезпечувати регулярне оцінювання ходу реалізації цих планів дій, у тому числі з урахуванням гендерних аспектів, за участі представників ромів, та забезпечувати ефективне координування дій у всіх відповідних галузевих міністерствах, державних установах та місцевих органах влади.

74. Консультативний комітет наполегливо рекомендує органам влади продовжувати набирати й фінансувати посередників з числа ромських громад, водночас забезпечуючи географічний розподіл таких посад відповідно до кількості місцевого ромського населення та потреб муніципалітетів. Органам влади також слід активізувати свої зусилля щодо підвищення обізнаності муніципалітетів про наявні можливості фінансування посередників з числа ромських громад.

46 Див. [новини](#), опубліковані (румунською мовою) на вебсайті Міністерства освіти та наукових досліджень 18 жовтня 2022 року.

47 Щодо різниці між «шкільними посередниками з числа ромів» та «шкільними помічниками ромів» див. у матеріалі Ради Європи [«Освіта ромських дітей у Європі: підготовка шкільних посередників та помічників ромів»](#) (2004 р.), стор. 7–8.

48 У 2018 році було найнято 31 громадського посередника. Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 17.

Підтримка збереження та розвитку ідентичності та культури меншин (стаття 5)

75. Фінансова підтримка організацій національних меншин, що надається через Будинки національностей, який діє при Агентстві з питань міжетнічних взаємин, подвоїлася за період з 2015 по 2018 року.⁴⁹ Втім бюджет Агентства з питань міжетнічних взаємин залишається обмеженим у порівнянні з потребами, внаслідок чого багато проєктів та заходів (понад 1000) фінансуються з мінімальними витратами на кожен з них. Таке мізерне фінансування переважно спрямоване на збереження традиційної музики чи фольклору, проведення фестивалів, концертів та виставок, переклад, друк та презентацію книг, влаштування конференцій, а також на заходи, присвячені вшануванню пам'яті чи святкуванню особливих днів національних меншин та їхніх мов.⁵⁰

76. Відомо також про деякі інші інноваційні заходи: у 2021 році був організований віртуальний круглий стіл, присвячений сприянню мовному та культурному різноманіттю, у якому взяли участь представники Державної канцелярії, Міністерства освіти та наукових досліджень, Ради з питань рівності, Національної асоціації європейських тренерів Молдови (ANTEM) та члени етнокультурних організацій національних меншин. Дискусії зосереджувалися на визнанні цінності мовного різноманіття, його збереженні та просуванні в конкретному контексті Республіки Молдови. У 2022 році у Будинку національностей також була відкрита виставка, присвячена ромам-жертвам Голокосту.

77. Представники національних меншин з великим ентузіазмом сприйняли відновлення (після двох років пандемії Covid-19) практики проведення етнокультурного фестивалю «Єдність через різноманіття», організованого Агентством з питань міжетнічних взаємин у Тараклії та Кишиневі 17–18 вересня 2022 року. Члени Консультативного комітету прибули до столиці в день проведення цього заходу й могли спостерігати активну участь організацій меншин та багатьох представників громадськості, які відвідували стени та концерти представників меншин.

78. Загалом представники національних меншин схвально відгукуються про підтримку, яку надає держава їхнім культурним об'єднанням та заходам, але вважають її недостатньою. Дехто з них скаржився на те, що правила процедури розподілу коштів доступні винятково румунською мовою, що ускладнює їм доступ до інформації. Дехто, наприклад представники гагаузької меншини, висловили жаль з приводу того, що загальний обсяг коштів, виділених їхній меншині, був нижчий у відсотковому вираженні у порівнянні з їх часткою в загальній чисельності населення. З іншого боку, меншини з меншою чисельністю заперечували проти цього аргументу, підкреслюючи, що якби кошти виділялися винятково з огляду на їх частку у населенні відповідно до результатів перепису, вони не змогли б організувати жодної події.

79. Багато співрозмовників нагадували Консультативному комітету про намір органів влади ратифікувати Європейську хартію регіональних мов або мов меншин (далі — Хартія мов). Під час візиту планувалося створити парламентську робочу групу для обговорення цього завдання за участю парламентарів, представників Ради з питань рівності, незалежних експертів та представників національних меншин. Органи влади пояснили Консультативному комітету, що вони вважають за доцільне застосовувати поступовий підхід, враховуючи складність процесу ратифікації Хартії мов та зважаючи на політичні наслідки, які це може мати, поточні бюджетні обмеження, неточність минулих оцінок витрат на впровадження, а також нинішню недостатню підготовку державних та місцевих органів влади до виконання положень Хартії мов. З огляду на попередні події та поточні обставини Міністерство освіти та наукових досліджень, яке відповідає за цю справу в Уряді, вважає за доцільне до ратифікації оцінити пілотний проєкт щодо застосування Хартії мов у семи населених пунктах, які густо населені представниками національних меншин,⁵¹ а також переглянути та уточнити зобов'язання, що були взяті щодо кожної мови. Необхідно також провести додатковий аналіз для визначення механізмів застосування положень Хартії мов на центральному та місцевому рівнях, а також для погодження єдиного механізму контролю її виконання.

49 Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 36: відповідні витрати з бюджету Агентства за 2015 рік склали 371 700 лейв (близько 18 000 євро). У порівнянні з 2015 роком ця сума збільшилася на 8,6% у 2016 році (403 800 лейв або 19 630 євро); на 142,5% у 2017 році (901 400 лейв або 43 820 євро) та на 99,2% у 2018 році (740 300 лейв або 36 000 євро).

50 Наприклад, кожного 21 лютого Агентство з питань міжетнічних взаємин проводить заходи, присвячені Міжнародному дню рідної мови, щоб зробити свій внесок у популяризацію мов національних меншин.

51 Муніципалітети Кишинєва, Бельців, Чадир-Лунги, Сороки та Тараклії, село Чобановка в Аненій-Нойському районі та село Вулканешти у Ніспоренському районі. Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 22.

80. Усі представники національних меншин виступають за якнайшвидшу ратифікацію. Особливо це стосується представників російської національної меншини, які вважають, що ратифікація Хартії мов забезпечить сталий захист російської мови. Це також стосується малих за чисельністю представників меншин, мовами яких практично не спілкуються офіційно, внаслідок чого ці мови незабаром можуть опинитися під загрозою зникнення через постійне зменшення кількості носіїв. Усі національні меншини згодні з тим, що ключовим елементом обговорення питання про ратифікацію є майбутній статус російської мови та наслідки, які ратифікація Хартії мов може мати на практиці, в тому числі для їхньої відповідної мови.

81. У зв'язку з цим Консультативний комітет під час свого візиту відзначив складність ситуації: хоча офіційною мовою Республіки Молдови є румунська, російська мова є однією з трьох офіційних мов в АТУ Гагаузія⁵² і є основною офіційною мовою в Придністровському регіоні (див. також статтю 11). Усі прийняті тексти в Офіційному віснику систематично перекладаються та публікуються в ньому російською мовою. Попри прогрес, досягнутий за останній період моніторингу у використанні румунської мови національними меншинами, російська мова переважно залишається «мовою міжетнічного спілкування», особливо для національних меншин та літніх людей, але вона також використовується й у повсякденному спілкуванні 20% осіб, які самі зазначали себе під час перепису молдаванами.⁵³ Велика частина з 20%-ої квоти для місцевих аудіовізуальних програм мовами меншин публікуються російською мовою, а організації меншин часто віддають перевагу тому, щоб друкувати свої журнали російською, а не рідною мовою. Багато здобувачів освіти, які представляють більшість населення та національні меншини, продовжують навчатися російською мовою в початковій та середній школі. Натомість російську мову також

можуть викладати як «іноземну» в університетах. Водночас Консультативний комітет почув від органів влади побажання підвищити статус української мови, наприклад, через збільшення кількості шкіл з викладанням українською мовою, оскільки українська національна меншина є найчисленнішою меншиною в Республіці Молдові.

82. Консультативний комітет вкотре зазначає, що створення відповідних умов для осіб, які належать до національних меншин, для збереження та розвитку їхньої культури та мов, а також для ствердження їхньої ідентичності, вважається необхідною передумовою створення інтегрованого суспільства.⁵⁴ У зв'язку з цим він вважає, що на рівні Агентства з питань міжетнічних взаємин та інших організацій могли б виділятися додаткові фінансові ресурси для збереження та захисту ідентичності й культури меншин. Правила процедури виділення фінансових ресурсів мають бути більш чіткими та мають бути доступні мовами меншин. Консультативний комітет також притримується думки, що відсутність більш сучасних способів вираження культури меншин серед фінансованих проєктів сприяє сприйняттю культур меншин як маргіналізованих, а не як невід'ємної частини сучасного молдавського суспільства. Його також турбує розширення процесів асиміляції, які спостерігаються серед нечисленних національних меншин, і тим, що їм приділяється мало уваги у всіх сферах у порівнянні з чисельно більшими меншинами (див. також статті 9, 12, 14 та 15).

83. Щодо процесу ратифікації Хартії мов Консультативний комітет вважає на те, що проєкт Плану дій Програми імплементації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин на 2023–2025 роки (далі — проєкт Плану дій щодо міжетнічних взаємин на 2023–2025 роки)⁵⁵ передбачає в числі пріоритетних дій подальший процес підготовки до ратифікації цієї конвенції.⁵⁶ Проте він дуже шкодує з приводу того, що запланований раніше пілотний проєкт у семи населених пунктах так і не розпочався, а також підкреслює, що у 2016 році

52 Поряд з молдавською та гагаузькою мовами. У тексті Закону про особливий правовий статус Гагаузії від 1994 році державною мовою так само зазначена «молдавська» мова.

53 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 5.

54 Див. [Тематичний коментар № 3](#) Консультативного комітету, «Мовні права осіб з числа національних меншин згідно з Рамковою конвенцією», прийнятий 24 травня 2012 року, пункт 25. Див. також документ Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин (2012 р.) [«Люблянські настанови щодо інтеграції різних громад»](#), настанова 10.

55 У розділі «Спеціальна мета 2.2. Забезпечення захисту та розвитку мов національних меншин, а також сприяння мовному різноманіттю через дотримання міжнародних зобов'язань країни щодо мов національних меншин, щоб до кінця 2025 року кількість заходів, що їх пропагують, зростає на 5%».

56 Передбачено такі дії: визначення кроків та обов'язків ключових партнерів; обмін думками з міжнародними експертами щодо практики інших держав-учасниць; скликання нарад із зацікавленими сторонами для розгляду та уточнення положень, які застосовуватимуться для кожної мови; організування консультацій з громадськістю; проведення навчання для центральних та місцевих органів державної влади та організацій національних меншин, юристів та правохоронців, викладачів та журналістів; а також проведення заходів підвищення обізнаності щодо можливостей, які відкриває ратифікація.

вже проводилося оцінювальне дослідження фінансової оцінки витрат на впровадження Хартії мов у Республіці Молдові. Комітет вважає, що ратифікація Хартії мов може допомогти органам влади структуровано підтримувати мови, якими розмовляють національні меншини, в тому числі нечисленні, та сприяти створенню умов, необхідних особам, що належать до національних меншин, для розвитку їхньої відповідної мови та культури як найважливіших елементів їх самобутності, сприяючи у такий спосіб імплементації статті 5 Рамкової конвенції.

84. Хоча загалом цей аналіз також може вплинути на ратифікацію Хартії мов, Консультативний комітет вважає, що необхідно надати додаткові роз'яснення щодо поточного статусу та майбутнього захисту російської мови в молдавському суспільстві. Цей аналіз має проводитися з належним урахуванням, через історичні причини, особливостей російської мови у молдавському суспільстві, таких як її використання як офіційної мови та/або «мови міжетнічного спілкування» людьми, які належать до кількох національних меншин, а також з урахуванням можливого впливу на діючу практику її використання на сьогоднішній день.

85. Консультативний комітет закликає органи влади посилювати наявну фінансову підтримку культурної діяльності осіб, що належать до національних меншин, забезпечувати доступ до ресурсів, які є у розпорядженні всіх меншин, зокрема, менших за чисельністю представників, та застосовувати більш сучасні форми вираження культури меншин. Представники національних меншин мають брати активну участь у відповідних процесах прийняття рішень про виділення коштів.

86. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади з'ясувати поточний статус та майбутній захист російської мови з урахуванням її історичних та практичних особливостей у молдавському суспільстві.

87. Консультативний комітет закликає органи влади продовжити та фіналізувати процес ратифікації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин у тісній консультації з представниками національних меншин, щоб це довгострокове зобов'язання було виконане.

Сприяння міжкультурному діалогу та взаємній повазі (стаття 6)

88. У звітний період органи влади на законодавчому та політичному рівнях неодноразово брали на себе зобов'язання сприяти міжкультурному діалогу, підтримувати та розвивати спільну громадянську ідентичність, яка буде заснована на спільних інтересах, а також захищати й підтримувати етнічне, мовне та релігійне різноманіття. У січні 2021 року набрав чинності новий Закон № 139/2020, яким вносяться зміни до попереднього Закону (№ 274/2011) про інтеграцію іноземців у Республіці Молдові з метою посилення функціональності національного механізму щодо включення мігрантів, захисту меншин та врахування гендерної проблематики під час розробки та планування державної політики. Також Міністерство освіти та наукових досліджень завершує розробку нового Плану дій на 2023–2025 роки щодо реалізації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин на 2017–2027 роки. 23 вересня 2022 року була затверджена Стратегія розвитку в галузі внутрішніх справ на 2022–2030 роки (Постанова Уряду № 658/2022), а потім уряд затвердив «Програму щодо керування міграційними потоками, наданням притулків та інтеграцією іноземців на 2022–2025 роки» (Постанова № 808/2022).

89. 14 липня 2017 року було підписано двосторонню Угоду про співпрацю між Міністерством освіти, культури та наукових досліджень і єврейською громадою Республіки Молдови, спрямовану на задоволення потреби у встановленні офіційного партнерства для реалізації спільних проєктів, програм та інших ініціатив, а також для розробки освітньої політики, зокрема щодо викладання теми Голокосту. За цією Угодою міністерству також доручається розробити нові навчальні програми для викладачів загальноосвітніх та вищих навчальних закладів у частині викладання теми Голокосту, а також історії, культур й традицій національних меншин. 27 січня 2018 року в Будинку національностей у Кишиневі відбулося урочисте відкриття музейного центру «Пам'ять про Голокост та міжетнічна толерантність».⁵⁷ У музейному центрі представлені історичні документи та книги, монографії, фотографії та документальні фільми. Окрема виставка, присвячена пам'яті жертв Голокосту з числа ромів, стала відмінною рисою музейного центру.

90. Як відзначав Консультативний комітет під час свого візиту, поточні міжетнічні

57 Музейний центр, що був створений Агентством з питань міжетнічних взаємин за політичної та фінансової підтримки Уряду, покликаний, зокрема, стати освітнім центром для викладачів, студентів, представників академічних кіл, а також для інших зацікавлених осіб, призначеним для обговорення та вивчення Голокосту.

взаємини в Республіці Молдові загалом можна охарактеризувати як стабільні, гармонійні та мирні. На рівні населення вони залишаються такими попри конфлікт на кордонах країни, що став наслідком агресії Російської Федерації проти України, та попри приплив з лютого 2022 року понад 800 000 біженців з України, з яких майже 109 000 звернулися до Республіки Молдови за тимчасовим захистом та були розміщені у понад 100 центрах розміщення та екстрених притулках, а близько 710 500 людей були перенаправлені повітряним, наземним та залізничним транспортом до інших країн. У квітні 2023 року на території Республіки Молдови перебувало приблизно 87 924 іноземця, з яких 81 529 були громадянами України та 6395 — громадянами інших країн.⁵⁸ Консультативний комітет задоволено зазначає, що забезпечена органами влади «Зелена лінія» опрацювала близько 9000 дзвінків під час припливу біженців, і що були створені соціальні та інформаційні центри (у тому числі три в Комраті від органів влади АТУ Гагаузія) та інтернет-платформа для збору допомоги й пожертв від громадян. Консультативний комітет підкреслює, що громадяни Молдови, які належать до національних меншин, зробили значний внесок у ці позитивні заходи, про що повідомляли його співрозмовники у Бричанах, Кишиневі, Єдинцях та АТУ Гагаузія.⁵⁹

91. У галузі освіти вся необхідна інформація для підтримки дітей-біженців з України була розміщена румунською, російською та українською мовами на офіційному вебсайті Міністерства освіти та наукових досліджень. Міністерство також стежить за процесом залучення українських дітей та молодих людей, які прибувають як біженці з України, до одного з трьох доступних варіантів шкільного навчання: навчання дітей-біженців як студентів навчальних закладів, відвідування дитьми курсів разом з молдавськими студентами за аудиторним принципом, а також можливість відвідувати онлайн-заняття, організовані навчальними закладами, в яких вони навчалися

в Україні.⁶⁰ Схвальним є той факт, що молоді українські біженці можуть навчатися у школах, де викладання здійснюється російською мовою, і при цьому відсутня напруженість і не виникають труднощі.

92. Хоча співіснування різних етнічних груп та позиція влади у цій частині залишаються зразковими, про що свідчила рівна участь усіх національних меншин в етнокультурному фестивалі, який проходив в Тараклії та Кишиневі, агресія Російської Федерації проти України все одно чинить непрямий, хоч і обмежений, вплив на загальну атмосферу в країні. Наприклад Консультативний комітет відзначив певну нерішучість деяких осіб щодо відвідування цього року стендів російської меншини на щорічному етнокультурному фестивалі в Кишиневі.

93. Іншим прикладом є гострі суперечки між державними органами й органами влади АТУ Гагаузія, що виникли внаслідок того, що Парламент Республіки Молдови 7 квітня 2022 року заборонив використовувати, демонструвати й поширювати символ георгіївської стрічки, що до цього часу проблеми не становило.⁶¹ Закон передбачає, що в разі порушення цієї заборони фізичним особам можуть загрозувати штрафи в розмірі від 4500 лейв (218 євро) до 9000 лейв (436 євро) або неоплатні громадські роботи тривалістю від 30 до 60 годин. Військові символи «Z» та «V» також були заборонені. У відповідь на цю заборону, 29 квітня 2022 року Народні збори Гагаузії одностайно прийняли спеціальний закон, який дозволяє використання георгіївської стрічки на території АТУ Гагаузія.⁶² Спеціальний закон передбачає, що на території Гагаузії виготовлення, зберігання та носіння символіки Великої «Перемоги 9 травня 1945 року», якими є георгіївські стрічки та прапори Перемоги, дозволяються. Відповідно до пояснювальної записки до цього спеціального закону гагаузькі законодавці засудили спробу молдавської влади спотворити суть Дня Перемоги та представити його як «військову пропаганду»

58 Статистичні дані, що були надані Міністерством внутрішніх справ. Див. також [дані УВКБ ООН](#).

59 Наприклад, протягом шести місяців єврейська громада створила антикризову команду й надала соціальну та/або медичну допомогу 15 000 громадян України, які рятуються від війни, а також відкрила й обдарила 11 пунктів тимчасового розміщення.

60 Згідно з даними, які були зібрані навчальними закладами, у 2022–2023 навчальному році в школах та дитячих садках навчалося 1854 дитини/підлітка з числа біженців з України, з яких 1167 були учнями/студентами, а 687 — дошкільнятами. Щодо мови навчання, то з 1067 учнів у загальноосвітніх закладах 155 навчалися румунською мовою та 1012 — російською (джерело: додаткова інформація, надана Міністерством освіти та наукових досліджень).

61 Повідомляється, що ця заборона була спричинена нинішнім міжнародним контекстом агресії Російської Федерації проти України, оскільки деякі люди вважають георгіївську стрічку проросійським символом, натомість інші вважають її символом, введеним за часів Радянського Союзу на знак «Великої Перемоги 9 травня 1945 року» радянських військ проти німецьких військ нацистського режиму. Заборону засудили також опозиційні політики та деякі молдавські громадські організації, а також у Придністровському регіоні. Це також призвело до кількох демонстрацій у центрі Кишинева.

62 Закон територіальної автономної одиниці Гагаузії про використання символів Великої Перемоги на території Гагаузії. Того ж дня Народні збори також ухвалили рішення про організацію та проведення акції «Георгіївська стрічка» в Гагаузії попри законну заборону з боку центральної влади.

в контексті агресії Російської Федерації проти України.⁶³ Вони вважали, що введена державною владою заборона порушує право на свободу вираження поглядів та суперечить нормам Загальної декларації прав людини, Конституції, а також Закону про особливий правовий статус Гагаузії. 5 травня 2022 року Апеляційний суд Комрата (АСК) на прохання територіального підрозділу Державної канцелярії в Комраті, що діє як повноважне представництво Уряду Республіки Молдови в АТУ Гагаузія, зупинив дію резолюції Народних зборів Гагаузії. Далі Народні збори АТУ Гагаузія прийняли резолюцію, за якою дозволялося виготовлення, зберігання та носіння георгіївської стрічки на своїй території лише в День Перемоги 9 травня.⁶⁴

94. Також за словами деяких співрозмовників Консультативного комітету деякі рішення політичних лідерів правлячої партії або повідомлення таких лідерів, що ставлять під сумнів лояльність певних національних меншин до держави загалом, ставлять під загрозу давні традиції міжетнічного діалогу та взаємної поваги у Республіці Молдові. Такі сумніви навіть суперечать відповідям, зібраним у контексті Етнобарометра.⁶⁵ Вони висловлювали шкодування з приводу того, що питання меншин та культурні заходи меншин іноді використовувались з політичними цілями, і що деякі прийняті рішення створювали непотрібну напруженість, оскільки сприймалися як помста щодо виборчих округів, населених більшою кількістю національних меншин, які продемонстрували меншу підтримку правлячої політичної партії на останніх виборах. До згаданих прикладів, що були почуті від співрозмовників під час візиту, належали спроба вивести, вперше з 1994 року, башкана (губернатора) АТУ Гагаузія зі складу Кабінету Міністрів, вивід головного прокурора АТУ Гагаузія з Вищої Ради прокурорів, заборона на використання георгіївської стрічки, намір забезпечити доступність виборчих бюлетенів винятково румунською мовою, дворічний строк для посади генерального директора Агентства з питань міжетнічних взаємин та несподіване звільнення заступника директора Агентства напередодні етнокультурного

фестивалю в Кишиневі, а також вилучення терміна «етнічні меншини» з назви посади радника прем'єр-міністра з прав людини. За словами цих співрозмовників, це може породжувати страх і обурення серед осіб, що належать до національних меншин, особливо серед осіб, що належать до російської та гагаузької меншин, а також серед російськомовних національних меншин загалом, які відчувають щодо себе негатив та упередження. Вони зазначали, що таке ставлення є контрпродуктивним і не сприяє мирним міжетнічним взаєминам та згуртованості суспільства. Навпаки, це може призвести до зростання етнічної напруженості в країні, яка до цього часу дуже добре контролювала своє етнічне різноманіття. Вони також побоюються, що схожі заяви можуть на практиці призвести до виведення національних меншин з певних структур, подальшого відчуження осіб, що належать до національних меншин, від суспільства більшості, перешкоджати їм працювати на державній службі чи змушувати їх не зазначати свою етнічну належність під час майбутнього перепису населення.

95. Консультативний комітет укотре зазначає, що вкрай важливо, щоб усі верстви суспільства, як більшості, так і меншин, охоплювалися інтеграційними стратегіями, які ефективно сприяють формуванню громадських структур, в яких різноманіття та його цінність визнаються та заохочуються через визнання, взаємоповагу й активну участь усіх і кожного. Також він підкреслює, що програми, які сприяють повазі, міжкультурному взаєморозумінню та соціальній інтеграції, мають розроблятися як усеосяжний процес, який охоплює як осіб, що належать до меншин, так осіб з числа більшості, й охоплює усі відповідні сфери життя, на основі визнання громад меншин та осіб, що до них належать, як рівноправної та невід'ємної частини суспільства. Завдання інтеграції не має покладатися лише на осіб, які належать до національних меншин; це процес взаємної адаптації та активної участі, в якому беруть участь всі члени суспільства, як окремі особи, так і організовані групи.⁶⁶

63 Відповідно до стислого резюме [Етнобарометр Молдови – 2020](#), стор. 5: «У культурному контексті більшість, молдаване та національні меншини дуже схожі: вони святкують одні й ті самі свята, у їхніх святах можна знайти поєднання релігійних свят та свят, успадкованих з радянських часів. День Перемоги досі важливий для молдаван та майже половини тих, хто ідентифікує себе як румуни, але меншою мірою, ніж для меншин. Як національні меншини, так і етнічні молдаване не вважають День Європи, який збігається з Днем Перемоги, таким самим важливим святом».

64 [Парламент молдавської автономії Гагаузії дозволив носити георгіївські стрічки 9 травня](#) (російською мовою).

65 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 4. «Взаємозв'язок між культурною близькістю національних меншин до інших держав та їхньою лояльністю до держави, у якій вони проживають, є складним. Усі національні меншини відчувають тісні культурні зв'язки з низкою держав, що можна інтерпретувати як нормалізацію множинної ідентичності. Водночас меншини заявляють про свою лояльність до держав та у переважній своїй більшості вважають Молдову своїм єдиним домом».

66 Див. [Тематичний коментар № 4](#) Консультативного комітету, пункти 53-54. Документ Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин (2012 р.) [«Люблянські настанови щодо інтеграції різних громад»](#), настанова 12.

96. Консультативний комітет вважає, що загалом здатність Республіки Молдови з успіхом керувати своїм етнічним різноманіттям, у тому числі в складних умовах, заслуговує високої оцінки та навіть може бути прикладом для наслідування. Тим більше прикро, що як непрямий наслідок агресії Російської Федерації проти України інциденти міжетнічного характеру знаходять відгук – на щастя, в обмеженій кількості – власне у Республіці Молдові. Це означає, що підтримка та захист спільної громадянської ідентичності залишається викликом для Республіки Молдови й залишається метою, яку ще треба досягти, попри значні вдосконалення, які було відзначено за останній звітний період, про що свідчить, наприклад, підвищена готовність населення, зокрема громадян та посадових осіб, що належать до національних меншин, розглядати румунську мову як офіційну державну мову, використовувати румунську у своєму (офіційному) спілкуванні та просити надавати більше можливостей для її вивчення. Консультативний комітет також твердо переконаний, що підтримка та захист спільної громадянської ідентичності є двостороннім процесом: він не має обмежуватися проявом лояльності до держави; він також передбачає взаємну повагу та прийняття етнічного різноманіття, а також різних культур, традицій та точок зору. У зв'язку з цим правлячі політичні партії мають утримуватися від вживання заходів та використання дискурсів, які чинять негативний вплив на осіб, що належать до національних меншин, або які спрямовані проти них.

97. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади продовжувати, в тісній консультації з представниками національних меншин та відповідними місцевими органами влади, докладати зусилля для підтримки та захисту спільної громадянської ідентичності, заснованої на спільних інтересах, і продовжувати захищати й розвивати етнічне, мовне й релігійне різноманіття як невід'ємну та цінну складову суспільства.

Захист осіб, що належать до національних меншин, від расизму та мови ворожнечі, зокрема у засобах масової інформації, а також правозастосування та повага до рівності та прав людини (стаття 8)

98. Протягом звітного періоду були прийняті важливі нові закони та розроблені практичні заходи⁶⁷ запобігання расовій дискримінації та нетерпимості, боротьби з усіма формами расизму, ксенофобії та антисемітизму, зокрема в засобах масової інформації. Загальні положення Постанови Уряду про засудження антисемітизму та заохочення до толерантності, яку було прийнято 18 січня 2019 року, недвозначно підтверджує позицію Уряду щодо засудження будь-яких проявів ненависті, ксенофобії, антисемітизму й інших форм дискримінації, а також запобігання їм та боротьби з ними. У квітні 2021 року до Кримінального кодексу було також внесено визначення терміна «Голокост».⁶⁸ У квітні 2022 року Парламент ухвалив Закон № 111/2022 про внесення змін до Кримінального кодексу, якими передбачалася кримінальна відповідальність за мову ворожнечі.⁶⁹ Також було доповнено Кодекс про правопорушення, статтею 701, яка передбачає покарання за навмисні дії, публічне підбурювання, поширення інформації або інші форми публічного інформування, спрямовані на підбурювання до дискримінації через упередженість.⁷⁰

99. Кодекс аудіовізуальних медіапослуг,⁷¹ який набрав чинності у січні 2019 року, містить положення Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та передбачає регулювання діяльності теле- та радіостанцій. Він визначає та регулює мову ворожнечі та встановлює чітке покарання за мову ворожнечі у аудіовізуальних засобах масової інформації. Кодекс прямо забороняє транслювання аудіовізуальних програм, у яких може застосовуватися мова ворожнечі, у національному аудіовізуальному просторі. Кодекс також забороняє дискримінацію у будь-яких аудіовізуальних програмах, таких як

67 Докладніше про ці дії див. у [п'ятому звіті держави](#), стор. 15–16.

68 Див. Постанову Парламенту № 78 від 23 квітня 2021 року, яка визначає Голокост як «систематичне переслідування, знищення великої кількості членів єврейської громади нацистською Німеччиною, її союзниками та колабораціоністами між 1933 та 1945 роками». Це визначення ґрунтувалося на робочому визначенні терміна «антисемітизм», прийнятому Міжнародним альянсом Пам'яті жертв Голокосту (IHRA).

69 Див. статтю 346 [Кримінального кодексу](#) та статтю 701 [Кодексу про правопорушення](#) (обидва румунською мовою).

70 Див. статтю 701 [Кодексу про правопорушення](#) (румунською мовою).

71 [Кодекс про аудіовізуальні медіапослуги](#) прямо забороняє аудіовізуальні програми, які «можуть пропагувати або виправдовувати расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм або інші форми ненависті, засновані на нетерпимості чи дискримінації за ознакою статі, «раси», національності, релігії або переконань, інвалідності чи сексуальної орієнтації, а також підбурювати й заохочувати до них» (пункт 2 статті 11 підпункт А). Кодекс також забороняє комерційні аудіовізуальні засоби масової інформації, які містять будь-яку дискримінацію за цими ознаками та/або заохочують до неї. (Стаття 63, пункт 4, підпункт D).

новини та дебати, програми, у яких розглядаються питання, що становлять суспільний інтерес, або політичні, економічні, соціальні та культурні програми, та передбачає, що у будь-якій аудіовізуальній програмі новин та дебатів щодо питань, які становлять суспільний інтерес та стосуються етнічних та релігійних меншин, так само мають бути представлені й думки цих меншин.⁷² Стаття 84 Кодексу передбачає широкий спектр санкцій, починаючи від публічних попереджень та штрафів у розмірі 5000 лейв (250 євро) та закінчуючи штрафами від 40 000 лейв (2000 євро) до 100 000 лейв (5000 євро) за порушення статей 12 та 17, що стосуються мови ворожнечі.

100. Рада з питань аудіовізуальних послуг рекомендує постачальникам аудіовізуальних медіапослуг дотримуватися цих принципів. Також вона організовує навчальні семінари для мовників, журналістів та редакторів теле- та радіостанцій з питань висвітлення різноманіття та недискримінації у засобах масової інформації. Рада з питань рівності спільно з Народним адвокатом також провели низку занять для навчання правам людини, рівності та/чи боротьбі з расизмом та дискримінацією. Навчання було орієнтоване на державних службовців, засоби масової інформації, громадянське суспільство, помічників суддів, фахівців районних відділів соціальної допомоги та захисту сім'ї.⁷³ Навчання також було організоване за межами столиці, наприклад, для співробітників прокуратури в Бельцях, Аненій-Ної та Оргіїв.

101. Нещодавно, з метою зміцнення потенціалу співробітників поліції, були організовані навчальні курси з питань захисту прав людини, під час яких особливу увагу було приділено національним меншинам, засобам правового захисту від злочинів на ґрунті ненависті та расового насильства, питанням ефективного розслідування, покарання та моніторингу всіх пов'язаних з цим скарг. Застосування кримінального законодавства та законодавства у сфері правопорушень на ґрунті упередження, презирства чи ненависті було виведено окремою темою у навчальній програмі на 2020 рік. Особливості розслідування злочинів на ґрунті упередження чи ненависті також увійшли до модульного плану безперервної підготовки суддів, прокурорів та поліцейських. Протягом 2019 року було проведено 19 навчальних заходів, присвячених цій темі, у яких узяли участь

620 бенефіціарів. Також у період 2019–2020 років Національний інститут юстиції провів курс електронного навчання HELP у сфері боротьби з дискримінацією та п'ять навчальних заходів, присвячених темі «недискримінації та рівності». У межах регіонального проекту «Розширення доступу до правосуддя за допомогою позасудових механізмів компенсації жертвам дискримінації, злочинів на ґрунті ненависті та мови ворожнечі» за спільною програмою Ради Європи та ЄС для країн Східного партнерства у період з 2019 по 2021 рік були також організовані два цикли навчання для тренерів з питань дискримінації та рівності, а також з аспектів кримінального переслідування. Пізніше 21 тренер підготував 1900 дільничних поліцейських та 625 співробітників прокуратури.⁷⁴

102. Попри ці зміни в законодавстві та підготовку Консультативний комітет дізнався від своїх співрозмовників про кілька випадків прояву расизму та нетерпимості, переважно щодо осіб, які належать до ромських та єврейських меншин. Представники обох меншин повідомили, що поліція та державні органи не засуджують та майже не реагують на це та наголосили, що через таку відсутність реакції інциденти не завжди фіксуються, або про них не завжди повідомляють. Одним з таких зареєстрованих випадків був напад (масове насильство) в ромському районі в місті Отач, який не отримав рішучого засудження з боку державних органів. Дехто з єврейської меншини також скаржився на відсутність реакції з боку поліції та муніципальної влади Кишинєва, коли на стіні поруч із магазином, власником якого був єврей, хтось намалював графіті із зображенням свастики. Це зображення залишалося там до тих пір, поки власник магазину не вирішив зрештою сам помити стіну. Також співрозмовники з релігійних груп зазначали, що мусульмани або особи з темнішим кольором шкіри, як громадяни країни, так і іноземці, зазнають більш ретельного контролю на міждержавному кордоні або під час поліцейських перевірок.

103. Представники ромів висловлювали занепокоєння з приводу постійних упереджень у суспільстві та серед державних службовців, які іноді можуть призводити до застосування мови ворожнечі. Під час свого візиту Консультативний комітет вислухав сповнені негативних стереотипів заяви деяких державних службовців, які

72 Див. статтю 13, пункти 6 та 10; статтю 17, пункт 3 [Кодексу про аудіовізуальні медіапослуги](#).

73 Для прикладу Рада з питань рівності організувала навчальний курс «Повідомлення, які розширюють можливості, об'єднують і виховують нетерпимість до стигматизації та дискримінації» для 15 журналістів, а також тренінг з питань дискримінації, расизму та ксенофобії для співробітників Національної патрульної інспекції та Північного патрульного полку Національної патрульної інспекції, в Кишинєві та Бельцях відповідно. Імена, дати, місця проведення, кількість учасників та організації-партнери цих навчальних заходів див. у [п'ятому звіті держави](#), стор. 28–29.

74 Докладніше про кількість учасників навчальних заходів та про пов'язані проекти див. в документі [Додаткова інформація молдавської влади щодо національних меншин \(червень 2019 – серпень 2021 року\)](#), стор. 9.

висловлювалися про ромів як про людей, які живуть на соціальні виплати та не зацікавлені в роботі, а також як про батьків, які не цінують освіту і не хочуть віддавати своїх дітей до школи, ніби це було звичайною практикою.

104. Консультативний комітет також заслухав дискусію щодо відмінностей у поведінці з ромськими біженцями з України. У березні 2022 року Офіс Народного адвоката попросив муніципалітет Кишинєва невідкладно закрити центр тимчасового розміщення біженців, відкритий при лікарні в Кишинєві, в якому лікували пацієнтів з туберкульозом та Covid-19, стверджуючи, що медичні установи призначені для інших цілей. Офіс заявив, що біженцям потрібні місця, де вони можуть скористатися соціальною, а не медичною допомогою, і їх не слід розміщувати в місцях, які можуть становити загрозу для біженців та обмежувати доступ до медичних послуг. Під час виїзного візиту Офісу Уповноваженого з прав людини було встановлено, що в центрі було розміщено понад 600 біженців, більшість з яких були ромами. У листі, адресованому меру Кишинєва, прем'єр-міністру та міністру соціального захисту, Народний адвокат заявив, що розміщення ромських біженців у невідповідному медичному закладі може сприяти стигматизації цієї категорії біженців. У відповідь на цей лист керівник Департаменту охорони здоров'я Кишинєва 28 березня 2022 року заявив, що цей центр для біженців буде закритий з 1 квітня. Він також зазначив, що твердження про те, що ці люди можуть захворіти у такий спосіб на туберкульоз або Covid-19, не відповідають дійсності, підкресливши, що спочатку біженців розміщували в окремій будівлі, де не було хворих на туберкульоз. За його словами, будь-який ризик зараження був відсутній, а приміщення перед розміщенням у них біженців дезинфікувалися.

105. Після цих заходів ромських біженців з України розміщували переважно лише на території спортивної арени «Манеж» (разом з кількома азербайджанцями та узбеками). Це викликало критику з боку організацій, які захищають права ромів.⁷⁵ Консультативний комітет був повідомлений, що це рішення було прийняте після обговорення за участю різних органів влади та установ, членів парламенту,

представників Ради з питань рівності та Офісу Народного адвоката, а також представників ромських організацій Молдови та посередників з числа ромської громади. Усі учасники, крім одного, дійшли висновку, що було б краще зібрати усіх ромських біженців разом, щоб полегшити роботу громадських посередників та гуманітарних працівників і знизити витрати на транспорт, оформлення документів та харчовими продуктами.⁷⁶

106. Консультативний комітет зазначає, що право на освіту для дітей із сімей біженців з України систематично гарантувалося, з чого помітний виняток становили ромські діти.⁷⁷ Хоча органи влади надають доступ до освіти усім біженцям з України, в тому числі ромським біженцям, Консультативний комітет висловлює жаль з приводу того, що лише невелика кількість ромських дітей з числа біженців з України фактично записалися для відвідування закладів, як дитячих садків, так і шкіл. Втім Консультативний комітет задоволено зазначає, що ромські діти-біженці все ж були забезпечені усім необхідним та мали доступ до інтернету, а деякі з них взяли участь у навчально-виховних заходах завдяки підтримці інституційних партнерів та неурядових організацій ромів.⁷⁸

107. Хоча Консультативний комітет визнає, що розміщення ромських біженців з України в окремих центрах для біженців було (щонайменше на другому етапі) результатом колегіального рішення, в якому взяли участь також представники ромської національної меншини (але не обов'язково ромські біженці, яких цей захід безпосередньо стосувався), він підкреслює, що це рішення може порівнюватися до етнічного профілювання та дискримінації за ознакою кольору шкіри й етнічної належності.

108. Консультативний комітет зазначає, що попри поточні та постійні форми нетерпимості та упереджень щодо ромів, які існують у молдавському суспільстві, антициганізм не визнається як особлива форма расизму й не розглядається як обтяжувальний фактор. Можна розглянути варіант створення змішаної робочої групи, яка складатиметься з представників відповідних державних органів, установ з питань рівності та прав людини, вчених, юристів та

75 Докладніше див. у документі Європейського центру захисту прав ромів (ERRC), «Українські роми в Молдові стикаються з сегрегацією, поганими умовами та, не маючи документів, не мають куди йти», опублікованому 8 березня 2022 року.

76 Спортивна арена «Манеж» була закрита. Ромських біженців з України перевели до центру для біженців Тестеміцану.

77 Усі діти з сімей біженців з України можуть узяти участь в освітньому процесі на прохання своїх батьків або законних представників. Народний адвокат захисту прав дитини зазначив, що державним установам не завжди вдавалося переконати ромських батьків віддавати своїх дітей до школи.

78 Інформація та дані, надані Міністерством освіти та наукових досліджень.

представників ромської громади, та вивчатиме питання необхідності та доцільності визнання антициганізму (або, як варіант, «антициганського расизму») особливою формою дискримінації у законодавстві. Також Консультативному комітету дуже шкода, що визначення «Голокосту», яке було прийняте в Кримінальному кодексі, не містить жодних згадок про жертв Голокосту з числа ромів, що не відповідає рекомендаціям Ради Європи для держав-членів.⁷⁹

109. Також попри різні навчальні заходи, спрямовані на захист прав людини, рівність та боротьбу з расизмом, Консультативний комітет зазначає, що така підготовка поки що не завжди має результатом більш оперативну реакцію та засудження з боку поліції або державних органів або ж до підвищення довіри до цих установ з боку осіб, що належать до національних меншин. Необхідні додаткові зусилля для підвищення обізнаності та підготовки для залученням у ролі доповідачів також осіб, які належать до національних меншин, найбільш уразливих до насильства за ознакою раси та мови ворожнечі, оскільки вони можуть поділитися своїм досвідом. Позитивним кроком є нещодавні поправки до Кримінального кодексу та Кодексу про правопорушення щодо криміналізації ненависті та покарання за розповсюдження публічної інформації, спрямованої на підбурювання до дискримінації. Консультативний комітет з нетерпінням чекає інформацію про застосування цього зміненого законодавства, включно зі статистичними даними, які стосуються національних меншин.

110. Консультативний комітет просить органи влади ефективно розслідувати й належно реагувати на всі передбачувані випадки, які можуть привертатися до расової дискримінації та етнічного профілювання осіб, що належать до національних меншин та релігійних груп. Органи влади мають більш систематично засуджувати та карати за інциденти, спрямовані проти меншин, і утримуватися від поширення забобонів та

іншого негативного ставлення до ромських біженців з України.

111. Консультативний комітет пропонує органам влади розглянути питання про створення робочої групи за участю, зокрема, відповідних державних органів, установ з питань рівності та прав людини, наукових кіл, юристів та представників ромського громадянського суспільства для вивчення необхідності та доцільності визначення антициганізму як особливої форми расизму у відповідному законодавстві.

Право сповідувати свої релігійні переконання (стаття 8)

112. За даними перепису населення 2014 року про свою релігійну належність оголосили 2 611 800 осіб. З цього числа 96,8 % назвали себе православними християнами (на 1,3 % більше, ніж у 2004 році).⁸⁰ Близько 193 000 осіб (6,9 % населення) не відповіли і не зазначили свою релігійну належність.

113. Згідно з новим законом, що був прийнятий Парламентом у квітні 2018 року, відповідальність за реєстрацію некомерційних організацій, включно з релігійними конфесіями, була передана від Міністерства юстиції Агентству державних служб (АДС), створеному в травні 2017 року.⁸¹ Згідно з цим Законом АДС має відмовляти в реєстрації конфесії, зазначивши причини свого рішення, «якщо установчі документи, що представлені релігійною конфесією, не відповідають положенням цього закону, та/або здійснення деяких з її релігійних практик і обрядів порушує інтереси суспільства, державну безпеку, життя людини, фізичне і психічне здоров'я, створює загрозу громадському порядку, серйозно суперечить принципам моралі, а також правам і свободам інших людей».⁸² До того ж, час обробки документів для реєстрації релігійних конфесій був скорочений до максимуму 15 днів.⁸³ Після набрання чинності Законом № 31/2018 жодній релігійній конфесії не було відмовлено в реєстрації. Зараз у

79 Див. Рекомендацію CM/Rec(2022)5 щодо збереження пам'яті про Голокост та запобігання злочинам проти людяності, прийняту Комітетом міністрів 17 березня 2022 року: «Пам'ять про Голокост та злочини, скоєні нацистами, їхніми пособниками та колабораціоністами» — це передусім пам'ять про всіх жертв нацистських злочинів, а саме про євреїв, які були головними та систематичними мішенями націонал-соціалістичного режиму, інвалідів, циган та синті, слов'ян (зокрема, поляків), гомосексуалістів, Свідків Єгови, політичних опонентів, членів руху опору, радянських військовополонених, «соціальних маргіналів» тощо».

80 Близько 1% назвали себе євангельськими християнами-баптистами, 0,7% — Свідками Єгови, 0,4% — християнами-п'ятидесятниками, 0,3% — Адвентистами Сьомого дня, 0,1% — римо-католиками та 0,5% зазначили віросповідання, відмінне від згаданих вище. Частина осіб, які назвали себе атеїстами та нерелігійними (агностиками), склала 0,2% (на 1,2% більше, ніж у 2004 році).

81 Див. Парламентський Закон № 31 від 16 квітня 2018 року про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів. АДС було створене Постановою Уряду № 314 від 22 травня 2017 року.

82 Відповідно до пункту 7 статті 19 Закону № 125 від 11 травня 2007 року про свободу совісті, думки та віросповідання.

83 Відповідно до статті 19(4) з поправками, внесеними Законом № 31/2018 (румунською мовою).

Державному реєстрі юридичних осіб Республіки Молдови зареєстровано 40 релігійних конфесій.⁸⁴

114. Під час свого візиту Консультативний комітет зустрівся з представниками різних конфесій, в тому числі з представниками єврейської, мусульманської, римо-католицької та протестантської (лютеранської) конфесій. Вони підкреслили, що, хоча їхнє право сповідувати свої релігійні переконання загалом дотримується, вони борються за те, щоб їхній голос був почутий з питань, що стосуються меншин або релігії, через їхнє положення меншості в порівнянні з християнською православною церквою (див. статтю 15). Одним з найбільш проблемних питань, що порушувалися співрозмовниками з мусульманської конфесії, була відсутність мусульманського кладовища.

115. Консультативний комітет вкотре наголошує на тому, наскільки важливо забезпечувати належний доступ до місць відправлення культу для представників національних меншин, які сповідують певну релігію. Він схвально відзначає той факт, що законодавча поправка, яка стосується зазначеної передачі повноважень, полегшила реєстрацію релігійних організацій, чим було виконано одну з рекомендацій останнього циклу.⁸⁵

116. Консультативний комітет пропонує органам влади провести діалог з представниками мусульманської громади щодо їхнього прохання про створення власного кладовища.

Мовлення та друковані засоби масової інформації мовами меншин (стаття 9)

117. Право виготовляти та транслювати радіо- та телепрограми мовами національних меншин гарантується Кодексом про аудіовізуальні медіапослуги.⁸⁶ Кодекс містить положення про принципи аудіовізуальної комунікації, якими зобов'язані керуватися усі постачальники

медіапослуг.⁸⁷ У різних його розділах йдеться про мови, якими має здійснюватися мовлення, зокрема про мови національних меншин, збалансованість аудіовізуальних програм та дотримання орфографічних, фонетичних, морфологічних та синтаксичних правил мов. Відповідно до статті 4(7) цього Кодексу постачальники медіапослуг мають транслювати місцеві аудіовізуальні програми щонайменше на 80% румунською мовою, а 20% можуть транслюватися іншими мовами. У регіонах Республіки Молдови, де представники національних меншин становлять більшість населення, постачальники аудіовізуальних медіапослуг зобов'язані, відповідно до статті 4(8) цього Кодексу, транслювати місцеві аудіовізуальні програми мовою цієї меншини в обсязі не більше 75% та не менше 25% румунською мовою (під час попереднього циклу моніторингу цей показник становив не менше 20%). Але на практиці регіональні та місцеві телевізійні та радіопередачі переважно складаються з російськомовних програм, а саме з програм, створених за межами Республіки Молдови.⁸⁸

118. Вісім радіостанцій та вісім телевізійних станцій транслюють програми мовами національних меншин, а саме болгарською, гагаузькою, циганською та російською мовами. Деякі з цих телеканалів також ретранслюють телеканали з Болгарії чи Туреччини.⁸⁹ На додачу до цих приватних радіо- та телевізійних станцій Національна суспільна телерадіокомпанія «Teleradio-Moldova» пропонує кілька аудіовізуальних програм мовами національних меншин на телеканалах «Moldova-1» та «Moldova-2», а також на «Radio Moldova». Наприклад, у 2020 році телеканал «Молдова-1» підготував та транслював 77 програм мовами національних меншин, таких як «Світанок» (українською мовою), «Unda Bugeacului» (болгарською) та «Русский мир» (російською), загальною тривалістю 38 годин 30 хвилин. Також регіональна суспільна телерадіокомпанія «Teleradio Găgăuzia» надає

84 Повний перелік зареєстрованих релігійних конфесій див. у п'ятому звіті держави, стор. 37.

85 Див. Четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови, пункт 51.

86 Кодекс про аудіовізуальні медіапослуги (Закон № 174 від 8 листопада 2018 року) набрав чинності 1 січня 2019 року. 3 дати набрання чинності цим Кодексом Аудіовізуальний кодекс № 260/2006 був скасований.

87 Ці принципи охоплюють свободу вираження поглядів, редакційну незалежність, точність звітування, захист неповнолітніх та людей з інвалідністю, гендерний баланс, захист національного аудіовізуального простору, прозорість структури власності, доступ до важливих подій та захист журналістів.

88 Відомо, що раз на два тижні виходять 30-хвилинні передачі українською мовою та щомісячні передачі тривалістю по 30 хвилин кожна болгарською, гагаузькою та циганською мовами.

89 Дві телевізійні станції (NTS та STV) та одна радіостанція (Albena) здійснюють трансляції болгарською мовою; п'ять телевізійних станцій (TV-Găgăuzia, ATV Coguk, ATV, TV Bizim Dalgamiz та ENI Ai) та шість радіостанцій (GRT FM, Bugeac FM, Bizim Dalgamiz FM, PRO 100 Radio, Autonomia Noastră та Radio Sud) — гагаузькою мовою; одна телевізійна станція (NOAH TV) та одна радіостанція (Romano PATRIN FM) — циганською мовою. Телеканал NTS провадить трансляції болгарською та румунською мовами, а також російською мовою і ретранслює телеканал BNT з Болгарії. Телевізійний канал TV-Găgăuzia ретранслює телеканал TV TRT турецькою мовою з Туреччини. Інші телевізійні канали здійснюють трансляції болгарською, гагаузькою, румунською та російською мовами.

послуги теле- та радіомовлення, орієнтовані на гагаузьке населення, яке проживає в АТУ Гагаузія.

119. Щодо друкованих засобів масової інформації, то кількість газет, журналів або інтернет-ресурсів болгарською, гагаузькою, циганською або українською мовами дуже обмежена. Під час свого візиту в Бричани Консультативний комітет звернув увагу на той факт, що журналіст з асоціації української меншини віддає перевагу тому, щоб видавати журнали та інформаційні бюлетені асоціації російською та частково румунською мовами, а не українською, вважаючи, що це дасть змогу охопити більшу аудиторію. Відсутність привабливого вибору, зокрема регулярних новин та якісних розважальних програм з актуальних питань, які становлять інтерес для національних меншин, посилює почуття маргіналізації серед них та призводить до споживання ними іноземних засобів масової інформації. Представники національних меншин також вважають, що пропонувані теле- та радіопрограми мало приваблюють їхні громади, оскільки в них представлені переважно програми про традиційну культуру та музику, а представники національних меншин не мають можливості впливати на зміст таких програм.

120. Консультативний комітет дізнався, що з січня 2022 року програма «Під одним небом» (Under One Sky) на суспільному телеканалі «Moldova 1», яка протягом багатьох років висвітлювала діяльність кількох меншин, зокрема єврейської, була закрита. Представники національних меншин дуже шкодували з приводу цього рішення. Органи влади зазначали, що це рішення Національної суспільної телерадіокомпанії «Teleradio-Moldova» було продиктоване необхідністю оптимізувати наявні ресурси, переглянути сітку мовлення та модернізувати аудіовізуальну продукцію. Втім вони підкреслили, що державний телеканал так само транслює кілька аудіовізуальних програм мовами меншин, зокрема болгарською, гагаузькою, циганською, російською та українською,⁹⁰ і що у 2023 році ефірний час, відведений для таких програм, складе 748 годин 15 хвилин, що дещо більше, ніж у 2022 році. Консультативний комітет також був повідомлений про те, що в період з 1 січня 2018 року по 10 квітня 2019 року Рада з питань аудіовізуальних послуг проводила тематичний моніторинг ефірного часу та простору,

виділених постачальниками медіапослуг для ромської громади. Протягом цього періоду з 57 діючих у країні постачальників телевізійних послуг 21 постачальник виділяв ефірний час та простір для ромської громади. З 55 діючих постачальників радіомовлення ромській громаді ефірний час виділяли лише п'ять. 21 постачальник телевізійних медіапослуг присвятив 27 годин ефірного часу висвітленню питань ромів, а постачальники послуг радіомовлення виділили на це всього 25 хвилин.⁹¹

121. Залишаються проблемою визначені Консультативним комітетом у його Четвертому висновку відсутність технічного потенціалу на місцевому рівні, а також серйозна нестача фінансових коштів для підготовки якісних програм мовами меншин, зокрема в процесі переходу на цифрові технології.⁹² Консультативний комітет також вважає вкрай важливим, щоб працівники засобів масової інформації та журналісти проходили належну підготовку для підвищення обізнаності щодо конкретних сучасних потреб та проблем різних громад у суспільстві та щоб мати змогу представляти громади меншин як невід'ємну частину суспільства (див. статтю 6), зокрема через активне залучення журналістів та медіафахівців з громад меншин до підготовки, представлення та випуску програм як мовами більшості, так і мовами меншин.

122. Консультативний комітет також відзначає, що згідно з новим Кодексом встановлена мінімальна квота на мовлення румунською мовою в регіонах Республіки Молдови, в яких представники національних меншин становлять більшість населення, збільшилася з 20% до 25%. Хоча загалом будь-яке скорочення частки мовлення мовами меншин може розглядатися як обмеження прав меншин, Консультативний комітет визнає, що збільшення частки теле- та радіопрограм, що транслюються румунською мовою, може посприяти підвищенню рівня володіння румунською мовою, про що просили під час візиту усі представники національних меншин, за умови, що такі програми розробляються з урахуванням інтересів та проблем національних меншин та створюються медіафахівцями, які належать до національних меншин. Він також бере до уваги, що проєкт Плану дій щодо міжетнічних взаємин на 2023–2025 роки передбачає в числі

90 Наприклад, програми, що виходять раз на два місяці «Unda Bugeacului» болгарською мовою та «Gagauz Ossa» гагаузькою мовою, програма «Petalo Romano» циганською мовою, програма російською мовою «Наш общий дом», що виходить два рази на місяць, та щотижнева програма «Щотижневик» українською мовою, яку було засновано у 2022 році для задоволення інтересів біженців, що тимчасово оселилися або попросили притулку в Республіці Молдови.

91 Об'єднані періодичні доповіді №№ 12-14, представлені Республікою Молдова відповідно до статті 9 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації Комітету з ліквідації расової дискримінації (КЛРД) 18 червня 2020 року, п. 204.

92 Див. [Четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), пункт 53.

пріоритетних заходів вирішення проблеми обмеженого доступу до аудіовізуальних програм мовами меншин та недостатнього сприяння різноманіттю в засобах масової інформації. У зв'язку з цим Консультативний комітет зазначає, що Рада з питань аудіовізуальних послуг не вживає позитивні заходи щодо набору осіб з числа національних меншин, хоча, як стверджується, декілька співробітників належать до цих груп. Той факт, що від осіб з числа національних меншин, не надійшло жодної заявки на 49 вакантних посад, оголошених у 2022 році Радою з питань аудіовізуальних послуг, свідчить про труднощі, з якими стикаються представники національних меншин у частині відповідності критеріям найму. Враховуючи, що частину роботи Ради з питань аудіовізуальних послуг становить моніторинг використання мов національних меншин постачальниками медіапослуг, Консультативний комітет вважає, що більш активна політика найму осіб, які належать до національних меншин, посприяла б Раді у її роботі. Консультативний комітет вважає, що під час найму можна вживати такі позитивні заходи, таких як заохочення та оцінка рівня володіння мовами меншин і знання культури меншин.

123. Консультативний комітет закликає органи влади збільшувати кількість суспільних телепрограм для національних меншин/про них у зручний для них ефірний час та розширювати доступність друкованих засобів масової інформації мовами меншин. Органи влади мають вживати всі необхідні заходи, у тому числі в процесі цифровізації, для просування плюралістичного медіасередовища, в якому різноманіття є невід'ємною та цінною частиною суспільства, в тому числі за допомогою навчання та залучення осіб, які належать до національних меншин, до сфери мовлення, а також до роботи у Раді з питань аудіовізуальних послуг.

Використання мов меншин у суспільному житті на центральному та місцевому рівнях та в судах (стаття 10)

124. Близько половини респондентів з числа національних меншин, які брали участь в опитуванні Етнобарометр-2020, відчували мовні

труднощі під час спілкування з державними службами та судами. Близько третини не могли ознайомитися з правовими актами та офіційною інформацією. Лише кожен четвертий представник російської, української та болгарської національних меншин добре володіє румунською мовою, а серед гагаузької меншини цей показник ще нижчий — один з 10. Кожен третій представник російської, української та ромської національних меншин і кожен другий представник болгарської та гагаузької національних меншин взагалі ледве розуміють румунську мову.⁹³

125. У 2018 році Конституційний суд визнав застарілим Закон № 3465/1989 про використання мов, якими розмовляють на території Молдавської радянської соціалістичної республіки.⁹⁴ На думку суду, ряд законодавчих ініціатив⁹⁵ розвинули або навіть радикально змінили положення Закону № 3465/1989. До того ж, цивільне та кримінально-процесуальне законодавство встановлює інший підхід, ніж у Законі № 3465/1989, щодо мови подання заяв та здійснення судових процедур.⁹⁶ Проте, згідно зі статтею 12 Закону № 382/2001, «(1) особи, що належать до національних меншин, мають право звертатися до державних установ усно і в письмовій формі молдавською або російською мовою й отримати відповідь тією мовою, якою вони сформулювали своє звернення; (2) у населених пунктах, яким надано особливий статус автономії, мовою спілкування у взаєминах з органами державної влади може слугувати одна з офіційних мов, встановлених відповідними законами; (3) на територіях, де особи, що належать до національної меншини, становлять значну частку населення, мова цієї меншини також може бути мовою спілкування з державними органами».

126. Відповідно до рішення № 172 від 10 лютого 2021 року Комісії з прав людини та міжетнічних взаємин Парламенту Республіки Молдови щодо Загального звіту про ситуацію в частині попередження дискримінації та боротьби

з нею в Республіці Молдові за 2020 рік, Генеральна інспекція поліції бере участь у пошуку життєздатних рішень для забезпечення дотримання прав осіб, що належать до національних меншин, та ефективного здійснення права на отримання відповіді тією мовою, якою вони сформулювали

93 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 7.

94 Див. рішення № 17 від 4 червня 2018 року про перегляд конституційності деяких положень щодо використання мов, якими розмовляють на території Республіки Молдови, та статті 4(2) Кодексу конституційної юрисдикції (Закон № 502 від 16 червня 1995 року).

95 Для прикладу, Закон № 382 від 19 липня 2001 року про права осіб, що належать до національних меншин, та про правовий статус їхніх організацій, який містить певні гарантії щодо мов меншин, Закон № 344 від 23 грудня 1994 року про особливий правовий статус Гагаузії та Закон № 173 від 22 липня 2005 року про основні положення особливого правового статусу регіону лівого берега річки Дністер.

96 Більше див. в [п'ятому звіті держави](#), стор. 42–43, де йдеться про підстави для прийняття Рішення Конституційного суду № 17 від 4 червня 2018 року, розділ «У законодавстві. А. Прийнятність», pp. 30–35.

своє звернення. Зараз у 18 підрозділах Генеральної інспекції поліції створено 18 посад перекладачів та працевлаштовано 474 особи з числа національних меншин.⁹⁷

127. Консультативний комітет зазначає, що мова є найпоширенішою передбачуваною підставою для дискримінації під час взаємодії з органами правосуддя. Розглянуті Радою з питань рівноправності скарги свідчили про нездатність забезпечити обґрунтовано необхідне задоволення мовних потреб у судовій системі та зареєструвати позов до судів загальної юрисдикції винятково на підставі того факту, що заяву було подано російською мовою.⁹⁸

128. Під час візиту кілька співрозмовників з числа представників національних меншин зазначили, що недостатнє володіння ними румунською мовою є перешкодою для пошуку роботи, особливо на державній службі, де однозначно вимагається володіння румунською. Старше покоління, яке розмовляє вдома мовами національних меншин з використанням кирилиці, хоч з часом і поліпшило своє усне спілкування румунською, досі відчуває труднощі з латиницею.

129. Консультативний комітет вітає прагматичний підхід, якого дотримуються деякі державні та місцеві установи у своїй комунікації: наприклад, мери муніципалітетів, розташованих у північній частині країни, де мешканці, що належать до національних меншин, ще не володіють румунською мовою на достатньому рівні, проводять офіційні зустрічі або пам'ятні заходи румунською мовою, а також потім переходять на російську чи українську мови. Попри те, що за звітний період співробітники Агентства з питань міжетнічних взаємин значно розширили своє регулярне спілкування румунською мовою з представниками організації національних меншин (як і представники національних меншин), вони також згодні з використанням мов меншин (переважно російської, яка досі на практиці є «мовою міжетнічного спілкування»), якщо ці представники відчувають труднощі з вираженням своїх поглядів румунською мовою. Консультативний комітет також схвально відзначає переклад Конституції Республіки Молдови п'ятьма мовами національних меншин: болгарською, гагаузькою, ромською, російською та українською.⁹⁹

130. Посилаючись на права, закріплені в статті 10(2) Рамкової конвенції, де державам-учасницям пропонується забезпечити активне сприяння використанню мов меншин в офіційних контактах з місцевими органами влади з метою врахування мовного різноманіття в країні за рахунок ефективного заохочення до багатомовності, Консультативний комітет вважає, що слід розробити більше заходів та засобів комунікації мовами меншин, на додачу до болгарської, гагаузької, ромської, російської та української. Хоча органи влади звітували про переклад різних офіційних або інформаційних документів цими п'ятьма мовами (див. також статті 3, 5 та 15), Консультативний комітет зазначає, що офіційне спілкування іншими мовами меншин, якими розмовляють нечисленні національні меншини, майже ніяк не заохочується.

131. Консультативний комітет закликає владу повністю дотримуватися чинного закону про національні меншини щодо використання російської мови, а у випадку АТУ Гагаузія — також гагаузької мови, у взаєминах з державними посадовими особами. Органи влади також мають продовжувати надавати суспільну інформацію російською, українською, гагаузькою, болгарською та ромською мовами меншин, водночас пропонуючи їм приділяти більше уваги мовам, якими розмовляють нечисленні меншини. Органам влади слід оцінювати володіння мовами меншин під час прийому на роботу державних службовців на всіх рівнях державного управління і в судовій системі та шукати способи задовольнити потребу осіб з числа національних меншин користуватися «мовою міжетнічного спілкування» у своїх контактах з судовими органами.

Особисті імена (стаття 11)

132. Органи влади зазначили, що для полегшення написання імен та прізвищ в офіційних документах, зокрема в документах про цивільний стан та посвідченнях особи, був розроблений механізм транскрибування чи транслітерування імен та прізвищ осіб, що належать до національних меншин.¹⁰⁰

133. Після виявлення проблемних питань, з якими стикаються служби реєстрації актів цивільного

97 Додаткова інформація молдавських органів влади щодо національних меншин (червень 2019 – серпень 2021 року), стор. 3.

98 Див. Звіт Ради з питань рівності про дискримінацію в Республіці Молдові–2021, стор. 15.

99 Ці нові лінгвістичні зміни були введені 21 лютого 2017 року з нагоди святкування Міжнародного дня рідної мови, організованого Агентством з питань міжетнічних взаємин. Конституційний суд відредагував їх за фінансової підтримки ПРООН у Молдові в межах проекту «Зміцнення верховенства права та захист прав людини в Молдові» та Проекту ЄС «Підтримка Конституційного суду Молдови».

100 Див. п'ятий звіт держави, стор. 43–46.

стану у забезпеченні правильного написання імен та прізвищ іноземного походження та імен осіб, що належать до інших етнічних груп, були розроблені загальні правила та процедура внесення змін до документів цивільного стану, які згодом були перенесені в Правила написання прізвищ та по батькові в документах цивільного стану після їх зміни, виправлення або транслітерування, що були затверджені Постановою № 566 Міністерства юстиції від 26 травня 2016 року. Згідно з пунктом 13 цих правил під час транслітерування власних імен іноземців або імен іноземного походження допускаються певні винятки з граматичних правил національної ономастики,¹⁰¹ щоб забезпечити правильну фонетичну транскрипцію імен.¹⁰²

134. Щодо заперечень стосовно значної зміни написання імен представників національних меншин у процесі адаптації до граматичних правил румунської мови, що зрештою призводить до зміни їх написання, наприклад, до заміни імені «Сергей» або «Сергій» на «Sergiu», органи влади підкреслювали, що прийняті правила транслітерування у жоден спосіб не вимагають зміни імені відповідно до правил ономастики румунської мови. Транскрипція (наприклад «Сергей» як «Serghei») та зміна особистих імен (наприклад «Сергей» на «Sergiu») є, на думку влади, двома різними процесами, причому останній здійснюється лише на прохання фізичної особи. Проте, як повідомляється, використовуються лише діакритичні знаки румунської мови, що дає змогу, наприклад, замінити гагаузькі імена «Güüllü» на «Ghiuliu» або «Kürkücü» на «Chiuiciu».

135. Зараз у виданих свідоцтвах цивільного стану не зазначається по батькові власника. У документах, що посвідчують особу, особисті імена зазначаються лише відповідно до угоди про привласнення бінарних імен, тобто більше не дозволяється зазначати по батькові, середні імена чи інші додаткові імена.¹⁰³ Використовуються лише імена та прізвища. Органи влади вважають недоцільним зазначати по батькові фізичної особи в документі, що посвідчує особу

громадянина Республіки Молдова (який з 7 березня 2013 року видається тільки румунською мовою). Вони обґрунтовують свою позицію тим, що ім'я по батькові характерне не для всіх ономастичних систем різних національностей, які проживають у Республіці Молдові, а тому може мати різні значення. Поточна система також «спрямована на те, щоб уникнути введення в особових документах покоління II (формат ID-I) інформації, яка може вестися в оману чи спотворити дійсність».¹⁰⁴ Для обґрунтування своєї позиції органи влади також посилаються на необхідність гармонізування свого національного законодавства з законодавством Європейського Союзу у зв'язку зі статусом країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, наданим Республіці Молдові Європейською Радою 23 червня 2022 року, а також на Регламент 2019/1157 Європейського Парламенту та Ради про посилення безпеки посвідчень особи громадян ЄС та документів про резидентство, що видаються громадянам ЄС та членам їхніх сімей, які здійснюють своє право на вільне пересування, а також зі специфікаціями документа 9303 ІКАО.

136. Тому органи влади вважають, що введення додаткового поля (необов'язкового елемента) «по батькові» в посвідчення особи громадян Республіки Молдови спричинить ситуації, коли по батькові осіб російської та молдавської національності записуватимуться по-різному, що призведе до плутанини в тлумаченні та до скарг з боку власників документів. Вони також заявили, що «повернення до моделі, за якої персональні дані вносилися в посвідчення особи, зокрема, російською мовою (яка є лише однією з багатьох мов меншин, якими розмовляють у Республіці Молдові), з метою правильного зазначення по батькові осіб, що належать до російської національної меншини, може вплинути на права представників інших національних меншин на використання імен та прізвищ (по батькові) у формі, прийнятій у їхніх рідних мовах, що суперечить принципам забезпечення прав національних меншин, а також принципу рівності

101 За інформацією Республіканської комісії з питань регулювання та захисту національної ономастики та Інституту філології Академії наук Молдови, національна ономастична формула молдавського народу відповідає романському зразку: ім'я + прізвище (наприклад Dorin Marcus). На території Румунії термін «по батькові» означає «ім'я, яке носять всі члени сім'ї (батьківське прізвище) і яке є сімейним іменем» (наприклад, Niculescu, Turcanu, Stere тощо). З етимологічної точки зору, термін «по батькові» точно означає «ім'я батька (сім'ї)». Проте у деяких народів термін «по батькові» означає «ім'я, дане членам сім'ї, яке складається з імені батька, доповненого відповідним суфіксом (наприклад, Петров-ич, Иванов-ич тощо)».

102 Використовуючи символи, характерні лише для цих імен (наприклад, *Сніваков*); допускаючи подвоєння літер (наприклад Анна) або використовуючи жіночий рід (наприклад *Кузнцова*).

103 Відповідно до статей 3(5.g) та (5.h) та статті 3(6) Закону № 187/2012 від 11 липня 2012 року ім'я та прізвище власника документа, що посвідчує особу, зазначаються лише румунською мовою. Статтею 3(6) цього Закону передбачено, що «документи, які посвідчують особу, та посвідки на проживання заповнюються державною мовою», а статтею 3(7) — що «назви інформаційних полів у документі, що посвідчує особу громадянина Республіки Молдови, пишуться державною та російською мовами».

104 Запроваджено Постановою Уряду № 53 від 17 січня 2013 року про затвердження зразків та застосування нового виду особових документів.

всіх громадян перед законом, які закріплені у статтях 10 та 16 Конституції».¹⁰⁵

137. Представники російської національної меншини, в числі інших зацікавлених національних меншин, висловили шкодування з приводу того, що рекомендація Консультативного комітету з попереднього циклу моніторингу¹⁰⁶ не була виконана. Вони розглядають це як порушення статті 11 Рамкової конвенції. Вони вкотре попросили, щоб їхні особисті імена, в тому числі по батькові, були офіційно визнані мовами їх меншин та використовувалися в їхніх посвідченнях особи й адміністративних документах. Щодо написання представники російської національної меншини, з якими Консультативний комітет зустрівся під час свого візиту, зазначали, що вони вважають за краще, щоб імена, прізвища та по батькові в офіційних документах також писалися кирилицею; але вони виявили гнучкість і були готові до компромісу в цьому питанні.

138. Хоча відповідно до статті 11 Рамкової конвенції органи влади можуть вимагати, щоб документи на посвідчення особи містили фонетичну транскрипцію особистого імені офіційною мовою, Консультативний комітет із занепокоєнням відзначає повідомлення про практику гармонізування особистих імен з нормами державної мови, що часом призводить до істотних змін. Консультативний комітет вважає, що поточна практика піднімає серйозні питання щодо права використовувати своє особисте ім'я мовою меншини та вимагати його офіційного визнання, яке широко розглядається як основне мовне право, що тісно пов'язане з ідентичністю та гідністю особи.¹⁰⁷

139. Він також підкреслює, що відсутність офіційного визнання свого імені по батькові в офіційних документах викликає глибоку стурбованість не лише у осіб, що належать до російської національної меншини, а й у осіб, що належать до болгарської, української та інших національних меншин, що використовують слов'янські мовні традиції, а також у гагаузів та ромів, які за десятиліття проживання в російськомовних регіонах прийняли традицію носити імена своїх батьків як невід'ємний елемент своїх особистих імен. Хоча Консультативний комітет зазначає, що деякі представники російської національної меншини готові піти на компроміс щодо написання, він хотів би підкреслити, що кирилиця також є ознакою

мовної ідентичності кількох національних меншин. Він також підкреслює, що деякі держави-члени Європейського Союзу видають національні документи на посвідчення особи з особою інформацією кількома мовами та різним написанням, у тому числі з іменами по батькові, у тих країнах, де використання імені по батькові є частиною ідентичності особи. Доступу до прав, які користуються захистом відповідно до таких документів про права людини, як Рамкова конвенція, не мають перешкоджати технічні стандарти. Також, враховуючи, що офіційні документи публікуються як румунською, так і російською мовами (зокрема, в Офіційному віснику), російська мова залишається мовою спілкування не лише серед осіб, що належать до національних меншин, і що російська мова є офіційною мовою в АТУ Гагаузія та в Придністровському регіоні (в останньому використовується кирилиця), Консультативний комітет вважає, що двомовні румунські та російські документи посвідчення особи, в яких застосовуватиметься також і кирилиця, сприятимуть особистісній різноманітності та мультикультурності молдавського суспільства.

140. Консультативний комітет повторно закликає органи влади вживати усі необхідні заходи для того, щоб особи, які належать до національних меншин, могли за запитом зазначати свої повні особисті імена, в тому числі по батькові, у своїх посвідченнях особи й адміністративних документах латиницею. Тут мають повністю дотримуватися міжнародні стандарти транслітерування та транскрибування імен, прізвищ та по батькові. Органи влади мають також розглянути можливість введення двомовних документів, що посвідчують особу, румунською та російською мовами, з використанням і латиниці, і кирилиці.

Топографічні назви та покажчики (стаття 11)

141. Відповідно до статті 10 Закону № 382/2001 у редакції від 2006 року¹⁰⁸ «назви населених пунктів та вулиць зазначаються молдавською мовою, але, залежно від обставин, за рішенням місцевих органів державної влади, іншою мовою відповідно до чинного законодавства. Назви державних установ та приміщень зазначаються молдавською та російською мовами. У населених пунктах, яким було надано особливий статус

¹⁰⁵ Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 46.

¹⁰⁶ Див. [Четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), пункт 66.

¹⁰⁷ Див. [Тематичний коментар № 3 Консультативного комітету](#), пункти 61.

¹⁰⁸ Див. [Закон № 382/2001 у новій редакції](#) (румунською мовою).

автономії, їх назви теж зазначаються іншими офіційними мовами, встановленими відповідними законами».¹⁰⁹ Відповідно до статті 11(1) Закону «офіційна інформація, яка безпосередньо стосується охорони здоров'я, забезпечення громадського порядку та безпеки громадян, а також візуальна інформація в установах Міністерства внутрішніх справ, Міністерства юстиції, прокуратури, в медичних установах муніципалітетів та міст, на транспортних засобах, на авто-, залізничних та річкових вокзалах, в аеропортах, на автомагістралях зазначається молдавською мовою, але залежно від обставин може бути перекладена іншою мовою за рішенням органів місцевої влади та відповідно до чинного законодавства». Стаття 11(2) передбачає, що «в населених пунктах, яким було надано особливий статус автономії, інформація, що зазначена в пункті (1), також може доповнюватися іншими офіційними мовами, які встановлено відповідними законами та статтею 11(3), згідно з якою «на територіях, де представники національної меншини становлять значну частину населення, інформація, що зазначена в пункті (1), публікується мовою цієї меншини».

142. Втім послідовного застосування правил, що стосуються двомовних або тримовних позначень, не існує. На практиці гагаузька мова зустрічається на деяких будівлях та топографічних покажчиках в АТУ Гагаузія, а українська, як відомо, також присутня в назвах сіл, вулиць та адміністративних будівель у північній частині країни, наприклад, в селах Нігорень (Ришканський район), Дану (Глоденський район) та Унгри (Окницький район). Консультативний комітет зазначає, що до топографії також застосовуються суворі правила присвоєння назв, засновані винятково румунською мовою, що дуже шкода, оскільки зміна традиційних назв може трактуватися як неповага та недостатнє цінування специфіки та спільної історії місцевості. Визнаючи необхідність ведення офіційних переліків топонімів для адміністративних цілей, Консультативний комітет зазначає, що винятково використання румунської мови в цих переліках призвело до ситуації, коли ускладнюється загальноприйняте використання мов меншин.

143. Консультативний комітет зазначає, що особи, які належать до національних меншин, можуть не знати про законодавство та наявні механізми, за допомогою яких вони могли б подавати запити розміщення топографічних покажчиків мовами своїх меншин. Деякі представники національних меншин зазначали, що ті нечисленні покажчики,

які наведені мовами меншин у їхніх населених пунктах, часто існують вже багато років та іноді містять орфографічні помилки.

144. Консультативний комітет шкодує з приводу очевидної недооцінки тієї важливої ролі, яку може відігравати використання мов меншин у назвах місьць для розвитку почуття причетності у населення та для того, щоб показати, що різноманіття у певному регіоні визнається та цінується зараз так само, як і колись. Він схвально відзначає оцінку поточної практики, яка провадиться в тісній консультації з представниками національних меншин, щоб визначити, чи відповідає система використання географічних назв мовами меншин статті 10 Закону про національні меншини та статті 11 Рамкової конвенції.

145. Консультативний комітет закликає органи влади підвищувати обізнаність щодо законодавчої бази використання мов меншин у топографії та сприяти тісній взаємодії між місцевою владою та представниками населення щодо розміщення багатомовних покажчиків для того, щоб вагомо продемонструвати наявність різноманіття та його визнання, а також щоб показати спільну історію місцевості. Органи влади мають у тісній консультації з представниками національних меншин оцінювати, чи відповідає спосіб використання географічних назв мовами меншин статті 10 Закону про національні меншини та статті 11 Рамкової конвенції.

Навчальні матеріали, підготовка вчителів та міжкультурна освіта (стаття 12)

146. У межах Національного плану дій щодо ромів на 2016–2020 роки Міністерство освіти та наукових досліджень організувало для викладацького та управлінського персоналу навчальних закладів безперервну підготовку з питань міжкультурної освіти. Спільно з ромськими організаціями було також організоване навчання культурним відмінностям у дошкільних та загальноосвітніх програмах. За результатами проекту під назвою «Промоція та розвиток міжкультурної освіти в початковій підготовці викладачів», який реалізується освітнім центром «Pro Didactica» за підтримки дитячого фонду «Pestalozzi», починаючи з 2020–2021 навчального року, вищі навчальні заклади педагогічного профілю повинні були розробити й проводити курс «Міжкультурна освіта» для студентів I циклу,

¹⁰⁹ Наприклад, відповідно до статті 3(1) [Закону про особливий правовий статус Гагаузії](#), «офіційними мовами в Гагаузії є молдавська, гагаузька та російська мова».

бакалаврів педагогічних наук, як обов'язковий компонент початкової підготовки викладачів вищих навчальних закладів. Інші університети розробили факультативний курс «міжкультурна освіта» для соціально-гуманітарних факультетів. Державний університет Молдови, Комратський державний університет та Державний університет імені А. Руссо з Бельців розробили нову навчальну програму за спеціальністю «Міжкультурна освіта» за підтримки освітнього центру «Pro Didactica», яка була схвалена Міністерством освіти та наукових досліджень і пропонується іншим університетам як пілотний проєкт.¹¹⁰ Агентство з питань міжетнічних взаємин також підтримало ініціативи молодих активістів з національних меншин у Координаційній раді та підтримало молодіжні проєкти, спрямовані на розвиток міжкультурного діалогу й освіти.¹¹¹

147. У 2017–2018 роках Центр етнології (див. статтю 5) розробив серію підручників з таких шкільних предметів: «болгарська література та мова» (4–7 класи) та «українська література та мова» (1–2, 4, 6–7 класи). У 2018 році вперше було відредаговано публікацію під назвою «Історія, культура та традиції ромів у Республіці Молдові», а також були розроблені та відредаговані навчальна програма початкової освіти (1–4 класи) та керівництво з викладання цієї дисципліни. Курс під назвою «Історія, культура та традиції російського, українського, гагаузького, болгарського, ромського та інших народів» входить до навчальної програми для російських, українських та болгарських учнів у школах з російською мовою викладання і викладається їхньою відповідною «рідною мовою».

148. Консультативний комітет зазначає, що очікується, що держави-учасниці Рамкової конвенції регулярно, у тісній консультації з представниками меншин, переглядатимуть навчальні програми та матеріали з таких предметів, як історія, релігія та література, щоб у них було представлено різноманіття культур та ідентичності, а також щоб посприяти взаємоповазі та міжкультурній комунікації серед усіх школярів та студентів.¹¹²

149. Консультативний комітет вітає різні ініціативи, спрямовані на розвиток міжкультурної

освіти, та вважає за доцільне поширити пілотні проєкти на інші навчальні заклади, якщо вони отримають позитивну оцінку. Він особливо цінує участь представників молоді меншин у таких проєктах, а також окремо відзначає нову публікацію «Історія, культура та традиції ромів у Республіці Молдові», яку було розроблено у відповідь на рекомендацію Ради Європи щодо внесення історії ромів до шкільних програм та навчальних матеріалів, призначених для усіх її держав-членів.¹¹³ Консультативний комітет бере до відома, що проєкт Плану дій з міжетнічних взаємин на 2023–2025 роки передбачає в числі пріоритетних заходів вирішення проблеми недостатньої обізнаності про культурне та мовне розмаїття, історії та традиції національних меншин у всіх шарах суспільства.

150. Консультативний комітет закликає органи влади забезпечити, щоб шкільні програми та навчальні матеріали достатньо відповідали етнічному, мовному та релігійному різноманіттю молдавського суспільства та сприяли досягненню загальної мети — підтримці та сприянню спільній громадянській ідентичності, а також щоб учителі у всіх школах були ефективно підготовлені у сфері міжкультурної та інклюзивної освіти, щоб могли враховувати різноманітність у класі та викладати культуру та історію національних меншин. Слід створити спеціальні фінансові механізми для підтримки викладання у всіх школах історії національних меншин, в тому числі євреїв та ромів, які стали жертвами Голокосту.

Рівний доступ ромів до освіти, в тому числі під час пандемії Covid-19 (стаття 12)

151. У Республіці Молдові як і раніше викликає занепокоєння низький рівень охоплення ромських дітей системою освіти, пропуски занять у школі та передчасне залишення школи. Було визначено кілька причин, зокрема погані матеріальні умови, безпритульність, переселення та небажання деяких батьків переїжджати.

152. Для вирішення цих проблем Міністерство освіти та наукових досліджень активно

¹¹⁰ Див. [Додаткову інформацію молдавських органів влади про національні меншини](#), стор. 12.

¹¹¹ Наприклад, проєкти, що реалізуються Асоціацією української молоді в Республіці Молдові «Злагода», громадською організацією «Пріоритет», єврейським студентським культурним центром «Гілеф», Молодіжною платформою міжнародної солідарності тощо (докладніше див. в [Додатковій інформації молдавських органів влади про національні меншини](#), стор. 5).

¹¹² Див. Тематичний коментар № 3 ККРК, пункт 34. Див. також документ Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин (2012 р.) «Люблянські настанови щодо інтеграції різних громад», стор. 56.

¹¹³ Див. [Рекомендацію Ради Європи CM/Rec\(2020\)2](#) про внесення історії ромів та/чи мандрівників до шкільних програм та навчальних матеріалів, прийнятих Комітетом міністрів 1 липня 2020 року.

співпрацює з місцевими державними органами та громадськими організаціями, які провадять діяльність у сфері включення ромів. Це Міністерство спільно з низкою зацікавлених сторін, зокрема з представниками громадянського суспільства, регулярно організовує інформаційно-роз'яснювальні кампанії для батьків про необхідність реєстрації та зарахування їхніх дітей до системи освіти та про важливість обов'язкової початкової та середньої освіти.¹¹⁴ Велика мережа довузівських навчальних закладів також забезпечує безоплатний доступ до освіти для всіх її здобувачів, у тому числі для ромів.

153. У межах Національного плану дій щодо ромів на 2016–2020 роки Міністерство освіти та наукових досліджень вжило такі позитивні заходи: безоплатний транспорт для дітей з населених пунктів, де переважно проживають роми, до найближчого навчального закладу, якщо воно розташоване на відстані не менше трьох кілометрів; позашкільні програми, що допомагають ромським дітям виконувати домашні завдання та брати участь у позакласних заходах, а також надання житла ромським учням у студентських гуртожитках професійно-технічних та вищих навчальних закладів.

154. Консультативний комітет також дізнався, що на доступ ромських дітей до освіти негативно вплинула пандемія Covid-19. Згідно з опитуванням, проведеним УВКПЛ, під час пандемії 76,4% ромських респондентів зазначали, що всі діти в сім'ї ходили до школи, а 18,1% респондентів зазначали, що ніхто з дітей школу не відвідував.¹¹⁵

155. Під час надзвичайного стану, пов'язаного з пандемією Covid-19, жоден навчальний заклад не перервав свою діяльність. Міністерство освіти та наукових досліджень вжило низку заходів для забезпечення рівного права на освіту для всіх дітей. Міністерство рекомендувало навчальним закладам кілька моделей організації навчального процесу на 2020–2021 та 2021–2022 навчальні роки, які створили можливість для поєднання навчання з фізичною присутністю учнів на заняттях та в онлайн-овому форматі. Партнери з розвитку й інші організації придбали чи подарували

цифрове обладнання, щоб забезпечити учням доступ до онлайн-навчання. Водночас, у межах проєкту «Онлайн-освіта», який реалізовувало міністерство та мерія міста Кишинів, було знято понад 7000 відеоуроків для учнів усіх класів з усіх шкільних предметів румунською та російською мовами.¹¹⁶ Також для забезпечення доступу до ресурсів студентам, які не мали доступу до інтернету чи не мали цифрових пристроїв, освітні ресурси у відеоформаті розміщувались та транслювались національною телевізійною мережею (13 телеканалів).

156. Міністерство освіти та наукових досліджень зазначило, що воно засвоїло цей досвід, наприклад, необхідність забезпечення доступу до інформації через різні канали зв'язку, зокрема мовами національних меншин; необхідність підвищення кваліфікації співробітників у галузі комунікації щодо доступності інформації та залучення людей з різними видами інвалідності при перевірці доступності інформації, що надається широкій громадськості; необхідність активнішого залучення громадських посередників та етнокультурних організацій до інформаційних кампаній з профілактики та вакцинації проти Covid-19 та необхідність звернення за медичною консультацією або послугами соціальної допомоги, особливо в сільській місцевості (див. також статтю 15); необхідність розширення доступу до цифрового обладнання та підвищення рівня цифрової грамотності, в тому числі серед літніх людей, людей з інвалідністю, ромів та інших вразливих груп; необхідність визначення, спільно з громадськими посередниками, ефективних заходів запобігання випадкам залишення школи або заходів сприяння повернення ромських дітей до школи, а також підвищення обізнаності батьків щодо того, як важливо забезпечувати безперервність освітнього процесу.

157. Консультативний комітет позитивно оцінює зусилля державних органів щодо покращення доступу ромських дітей до освіти та досвід, отриманий з оцінки освітньої ситуації під час пандемії Covid-19. Він також відзначає прийняття муніципальних планів дій та вітає низку позитивних

114 У 2017 році було організовано 35 таких інформаційно-роз'яснювальних кампаній для 876 батьків. У 2018 році було проведено 21 інформаційно-роз'яснювальну кампанію для 567 батьків у всіх районах країни.

115 Див. матеріал УВКПЛ (2 серпня 2021 р.) [Вплив пандемії COVID-19 на права людини у Республіці Молдові](#), стор. 36.

116 Їх було розміщено на [платформі](#) та на YouTube-каналі, чим було забезпечено вільний доступ до цих цифрових ресурсів.

ініціатив, які були здійснені муніципалітетами Бельців¹¹⁷ та Кишинева¹¹⁸ для поліпшення охоплення ромських дітей шкільною освітою та їх доступу до освіти, водночас висловлюючи шкодування з приводу відсутності інформації про заходи, які були вжиті іншими муніципалітетами у цьому напрямку. Але Консультативний комітет досі глибоко турбує той факт, що занадто мало ромських дітей відвідують школи, в тому числі з числа ромських біженців з України (див. статтю б), або те, що ромські діти залишають школу до завершення своєї обов'язкової освіти. Цю ситуацію необхідно невідкладно виправити. Хоча посередники з числа ромів допомагають встановлювати контакти між ромськими сім'ями та шкільними працівниками, вони не мають права бути фізично присутніми у класах, на відміну від «шкільних помічників ромів» у деяких інших державах. Тож їхня допомога ромським учням обмежується тим, що зрештою зменшується кількість пропусків у школі, але вона мало впливає на успішність ромських учнів та на число випадків раннього залишення школи. Можна розглянути питання введення практики «шкільних помічників ромів» у Республіці Молдові.

158. Консультативний комітет закликає органи влади й надає усувати перешкоди для забезпечення рівного доступу до освіти, з якими стикаються ромські діти, у співпраці з відповідними міністерствами та місцевими органами влади, а також у тісній консультації з представниками меншин, батьками та адміністрацією шкіл. Органи влади також мають розглянути можливість створення посади «шкільного помічника ромів», який допомагатиме ромським учням, з метою підвищення рівня їх успішності в школі та зменшення кількості дітей, які залишають школу.

Викладання мовами меншин та їх вивчення (стаття 14)

159. Другою домінуючою мовою в Республіці Молдові є російська: майже всі російські,

половина українських та третина гагаузьких та болгарський респондентів Етнобарометра–2020 назвали російську своєю рідною мовою, а інші респонденти зазначили своєю рідною мовою своєї етнічної групи. Двомовність або багатомовність національних меншин у Республіці Молдові означає, що вони розмовляють своєю «рідною мовою» та російською (а не румунською) мовою. Незначна частка осіб, що належать до національних меншин, які взяли участь в опитуванні, назвали румунську (або молдавську) своєю рідною мовою, за помітним винятком 20% респондентів з числа ромів. Переважна більшість респондентів з числа національних меншин навчалися у школах, де мовою викладання була російська. Респонденти з числа ромів відвідували російськомовні та румуномовні школи майже в рівній пропорції. Двомовна та багатомовна освіта може запропонувати вихід з цієї «мовної сегрегації». Усі етнічні громади у переважній більшості підтримують цей варіант. Хоча понад 95% національних меншин вивчали російську мову у школі, ця кількість зменшується приблизно до 50%, коли респондентів запитують про власні уподобання в освіті чи про освіту для їхніх дітей. За винятком осіб, що належать до гагаузької меншини, які досі віддають перевагу російській мові як мові навчання у школі (70%), близько третини респондентів, які належать до інших національних меншин, обирають румунську мову. Ця тенденція стає ще помітнішою, коли батьки обирають «румунсько-російсько-англійську» мовну триаду з різною ієрархією мов у двомовних школах. Близько п'ятої частини усіх респондентів хочуть, щоб російська мова була другою мовою викладання у школі. Схоже, що всі хочуть, щоб їхні діти жили та вчилися у більш різноманітному мовному середовищі, ніж нинішнє.¹¹⁹

160. Відповідно до статті 6 Закону про національні меншини у молдавських школах так само підтримується навчання мовами меншин. Особливий статус російської мови закріплений в системі освіти, де гарантується навчання російською мовою з дошкільного віку до вступу до університету.¹²⁰ У 2021/2022 навчальному році

117 Щоб забезпечити зарахування до школи усіх дітей у муніципалітеті Бельці, керівники навчальних закладів двічі на рік (у квітні та серпні) відвідують усі сім'ї з дітьми віком від 6 до 16 років, тобто приблизно 10 000 сімей, з яких понад 50 — це ромські сім'ї. Громадський посередник, який працює у відділі соціальної допомоги та захисту сім'ї мерії Бельців, також підвищує обізнаність ромських сімей про необхідність відправляти дітей до школи. Близько 80% ромських дітей у Бельцях відвідують гімназію № 4, де викладають російською мовою; інші відвідують інші навчальні заклади. Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 54.

118 Було прийнято Муніципальний план дій щодо підтримки ромського населення в муніципалітеті Кишинева на 2016–2020 роки (Розпорядження Мера № 878-d від 1 серпня 2016 року). До конкретних досягнень Муніципального плану дій на 2016–2017 роки належать 304 інформаційно-роз'яснювальні заняття за участю 182 ромських батьків. Ці заняття мали на меті спонукати їх залучати своїх дітей до системи обов'язкової освіти; 72 дитини взяли участь в консультаціях; 75 дітей отримали безоплатні підручники та 44 дитини — безоплатне харчування. Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 58.

119 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 4–5 та 7.

120 В університетах понад 12% студентів навчаються російською мовою (див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 52).

19,3% усіх учнів здобували освіту російською мовою (80,6% — румунською та 0,1% - іншими мовами).¹²¹ У всій країні налічується 260 державних та приватних шкіл, у яких викладання здійснюється російською мовою як основною. Жодна з цих шкіл не використовує мову будь-якої іншої меншини як основну мову викладання, за винятком середньої школи «Levschi / Levski» у Кишиневі, де деякі предмети на початковому рівні викладаються болгарською мовою. Українська мова викладається як навчальний предмет у 37 школах у 14 різних населених пунктах; гагаузька мова — у 42 школах, розташованих в АТУ Гагаузія; болгарська мова — у 28 школах в Тараклії, Кагулі, Кишиневі, Леова, Каушанах, Кантемірі та в АТУ Гагаузія; іврит — у двох школах, обидві в Кишиневі. Польська та німецька мови також викладаються в одній із шкіл столиці.¹²²

161. Продовжують застосовуватися три моделі викладання мов меншин: школи з викладанням російською мовою, в яких навчається більшість учнів та студентів з числа національних меншин; школи з викладанням російською мовою, де українська, гагаузька, болгарська та інші мови вивчаються як дисципліна протягом трьох годин на тиждень, і де предмет «історія, культура та традиції російської, української, гагаузької, болгарської, ромської та інших меншин» вивчається одну годину на тиждень; та навчальні заклади, де в окремих класах початкову освіту здобувають мовою національної меншини.¹²³

162. Але загалом система освіти надає особам, які належать до національних меншин, занадто мало можливостей для вивчення своїх мов на задовільному рівні. Бельці є рідкісним прикладом муніципалітету, який заохочує до вивчення різних мов меншин, зокрема мов малих за чисельністю представників меншин.¹²⁴ Іншим позитивним прикладом є АТУ Гагаузія, де влада Гагаузії затвердила Регіональну двомовну програму вивчення гагаузької та румунської мов у закладах початкової освіти. Зараз у 56 таких установах реалізується програма одночасного вивчення

гагаузької та румунської мов.¹²⁵ Також той факт, що факультативне вивчення мови та літератури меншини досі доступне лише у російськомовних школах, обмежує вибір національних меншин щодо подальшої освіти та можливостей працевлаштування. Враховуючи постійні недоліки у викладанні румунської мови у школі мовами меншин багато осіб, які належать до національних меншин, почуваються зобов'язаними обирати між відмовою від гарантованого права на освіту мовою меншини, вступаючи до школи з викладанням румунською мовою, або відвідуючи школу, де викладається мовою меншини, знаючи, що їхнє професійне майбутнє в Республіці Молдові перебуватиме під загрозою через низький рівень володіння ними румунською мовою (див. також статті 10 та 15).

163. Консультативний комітет також стурбовано зазначає, що особи, які належать до національних меншин, додатково стикаються зі зниженням якості освіти, де викладання провадиться мовами їх меншин, а також російською мовою. У школах, де викладання здійснюється мовами меншин, зберігаються недоліки забезпечення належними навчальними матеріалами, а малі можливості підготовки вчителів призвели за останні роки до скорочення числа здобувачів освіти у таких школах. Зараз побоювання щодо утримання шкіл ще більше посилилися через Освітній кодекс та суворіші правила щодо мінімальної кількості учнів, необхідних для утримання ліцею, які були запроваджені Міністерством освіти та наукових досліджень.¹²⁶ Хоча, як повідомляється, вживалися заходи для того, щоб уникнути закриття шкіл з викладанням мовами меншин, особливо, якщо вони є єдиним варіантом навчання мовами меншин у певному населеному пункті, відсутність правової визначеності щодо безперервності роботи цих шкіл викликала серйозну стурбованість у батьків.

164. Консультативний комітет схвально відзначає постійні зусилля з набору фахівців з різних мов для забезпечення ефективного контролю за дотриманням стандартів навчання в школах з

121 [Publicația Educația în Republica Moldova](#), BNS, 2022 рік (румунською мовою).

122 Додаткова інформація, надана Міністерством освіти та наукових досліджень у січні 2023 року.

123 Додаткова інформація, надана Агентством з питань міжетнічних взаємин у січні 2023 року.

124 У муніципалітеті Бельці функціонують такі навчальні заклади: одна двомовна гімназія з викладанням румунською та російською мовами; сім середніх шкіл та вісім гімназій з викладанням російською мовою, у тому числі в одній гімназії викладаються предмети «українська мова та література» та «історія, традиції та культура українського народу». З 2017 року польська мова вивчається в початкових класах гімназії та ліцею, а також у «Польському домі» при Товаристві польської культури. Також з 2016 року громадське об'єднання «Угорська громада в Республіці Молдові» проводить безоплатні курси угорської мови. У Єврейському благодійному центрі викладається іврит та ідиш.

125 Це продовження двомовної програми, що реалізується Національною асоціацією європейських тренерів Молдови, яка отримує підтримку від Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин.

126 Співрозмовники зазначили, що згідно з новими правилами ліцеїв в містах продовжуватимуть працювати за умови заповнення двох класів по 25 учнів на рік. Для сільських місцевостей ця цифра є меншою і становить 20 учнів на клас.

викладанням мовами меншин та вітає той факт, що високоякісній освіті приділяється належна увага. Він також схвально відзначає значне збільшення підтримки освіти та досліджень гагаузької мови, а також плани щодо відкриття дошкільних закладів з гагаузькою та болгарською мовами викладання в Комраті та Тараклії відповідно. Разом з тим комітет стурбований тим, що вивчення циганської мови не передбачене в жодній школі, оскільки не вживалися жодні помітні заходи для розробки відповідної навчальної програми або підготовки вчителів та помічників у галузі освіти для вивчення циганської мови та викладання цієї мовою попри те, що були створені навчальні програми циганською мовою. Також Консультативний комітет наголошує на тому, що органи влади мають забезпечити правову визначеність у доступі до вивчення мов меншин та здобування освіти мовами меншин на всіх її рівнях. Він також укотре зазначає, що особи, які належать до національних меншин, мають право вивчати як офіційну мову, так і мову своєї відповідної меншини, щоб забезпечити їх інтеграцію в суспільство.¹²⁷

165. Консультативний комітет закликає органи влади вести тісний діалог з представниками меншин, батьками та адміністрацією шкіл, щоб розширити існуючі можливості для навчання мовами меншин, забезпечуючи якісне вивчення різних мов в інтегрованому освітньому середовищі. Органи влади мають також активізувати свої зусилля щодо розробки відповідної навчальної програми або підготовки вчителів та помічників у галузі освіти для вивчення циганської мови та викладання цієї мовою.

Вивчення державної мови (стаття 14)

166. Певний прогрес був досягнутий у межах «Національної програми підвищення якості викладання державної мови в навчальних закладах з викладанням мовами національних меншин на 2016–2020 роки», у тому числі завдяки розширенню освітнього проєкту «Соціолінгвістична інтеграція учнів, що належать до національних меншин, через збільшення кількості шкільних предметів, що вивчаються румунською мовою». У межах цього проєкту, який був випробуваний у 45 закладах середньої та

середньої спеціальної освіти у всій країні, в тому числі у школах Комрата, Чадир-Лунги та Тараклії, румунською мовою викладалися такі предмети: «морально-духовне виховання», «технологічне виховання», «музичне виховання», «фізичне виховання» та «громадянське виховання».¹²⁸

167. Одним із стратегічних пріоритетів стратегії зміцнення міжетнічних взаємин на 2017–2027 роки є підвищення мовних компетенцій та вивчення румунської мови особами, що належать до національних меншин. До того ж, Уряд прийняв Національну програму вивчення румунської мови на 2023–2025 роки особами, які належать до національних меншин, зокрема дорослим населенням, на період 2023–2025 років, для чого у травні–червні 2022 року проводилися попередні консультації з громадськістю.¹²⁹ Зараз Міністерство освіти та наукових досліджень завершує розробку Плану дій на 2023–2025 роки для першого етапу реалізації. Ця програма передбачає такі заходи: розробка правових, нормативних та лінгвістичних засад політики щодо вивчення румунської мови особами, що належать до національних меншин; підвищення якості вивчення румунської мови в загальноосвітніх закладах; дидактичне забезпечення процесу викладання румунської мови в системі загальної освіти у поєднанні з викладанням мовами національних меншин у вищих навчальних закладах; а також зміцнення потенціалу викладацького складу з метою впровадження моделей багатомовної освіти. Щодо останнього, то у жовтні 2022 року за наказом міністра освіти та наукових досліджень було створено робочу групу, яка мала відповідати за розробку концепції багатомовної освіти у початковій та середній школі та за методичку впровадження моделей багатомовної освіти у загальноосвітніх закладах.¹³⁰

168. У 2021 році був організований віртуальний круглий стіл для представників національних меншин, щоб проінформувати їх про Програму дистанційного вивчення румунської мови, що реалізується Національною асоціацією європейських тренерів Молдови (ANTEM).¹³¹ У 2021–2022 роках ANTEM та Агентство з питань етнічних взаємин профінансували навчальні активності ANTEM для двох груп дорослих осіб, які бажали вивчати румунську мову. 23 вересня

127 Див. [Четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), пункт 88, а також [Тематичний коментар № 3 Консультативного комітету](#), пункт 53.

128 Докладніше про кількість учнів, учителів та шкіл див. у [п'ятому звіті держави](#), стор. 50–52.

129 Див. [вебсайт Уряду](#) (румунською мовою).

130 Додаткова інформація, надана Міністерством освіти та наукових досліджень.

131 Див. безоплатну [платформу](#) дистанційного вивчення румунської мови (рівні А1–А2 та B1). Було зараховано близько 350 студентів; це переважно особи, які працюють або мають намір працювати в органах державного управління.

2022 року стартував новий спільний проєкт, який пропонував дистанційне навчання румунській мові для молодих людей з числа національних меншин у Бельцях, Комраті та Тараклії, а також для молодих людей з числа біженців у Кишиневі.¹³²

169. Усі представники, чиновники та особи, що належать до національних меншин, з якими Консультативний комітет зустрівся під час свого візиту, одноголосно заявляли, що необхідно надавати більше можливостей для вивчення румунської мови як дітми / молоддю, так і дорослими. Хоча саме літнім людям, які звикли спілкуватися російською або іншою слов'янською мовою з використанням кирилиці, це важче адаптуватися до румунської мови й латиниці, але навіть молоде покоління не завжди володіє румунською мовою на такому рівні, який давав би їм змогу комфортно здобувати вищу освіту чи обіймати державні службові посади, якщо володіння румунською мовою у цих напрямках є обов'язковою вимогою.

170. Попри помітний прогрес, який було відзначено за період моніторингу, необхідно й надалі вживати заходи для задоволення потреб та інтересів осіб, що належать до національних меншин, а можливості для цього недостатні як з огляду на кількість годин викладання румунської мови в школах, де це передбачено, так і в частині достатньої кількості вчителів. Деякі представники місцевих органів влади, наприклад міський голова Чадир-Лунги, зазначили, що попит значно перевищує пропозицію, хоча ситуація краща, ніж кілька років тому. Також дуже важко переконати румунських вчителів приїжджати щодня з Кишинева або навіть Комрата для проведення уроків. Ще однією проблемою, яку було виявлено, є нестача вчителів, які викладали б не лише румунську мову, а й інші предмети румунською мовою. Як представники національних меншин, так і місцеві органи влади дуже хотіли б, щоб з'явилися додаткові та фінансові ресурси для задоволення поточних потреб. Щоб заповнити цю прогалину, кілька муніципальних органів влади, в тому числі в АТУ Гагаузія, зазначили, що схиляються до підписання двосторонньої угоди про партнерство між Республікою Молдовою та сусідньою Румунією для залучення додаткових вчителів румунської мови та вчителів, які викладали б інші предмети румунською мовою.

171. Хоча Консультативний комітет почув позитивні відгуки органів влади, й зокрема Міністерства освіти та наукових досліджень,

щодо політичного пріоритету, який надається реалізації «Національної програми підвищення якості викладання державної мови в навчальних закладах з викладанням мовами національних меншин», він також зазначає, що доступне фінансування цієї програми у період з 2016 по 2018 рік скоротилося.¹³³ Консультативний комітет вважає, що для досягнення цілей програми потрібні більш сталі фінансові та людські ресурси. У зв'язку з цим Консультативний комітет знову наголошує, що представникам національних меншин надзвичайно важливо мати право вивчати державну мову й набувати достатніх мовних компетенцій.¹³⁴ Також Консультативний комітет вважає, що можна розглянути можливість поширення передової практики Програми дистанційного вивчення румунської мови ANTEM на вивчення мов меншин у форматі онлайн та забезпечення доступності такого онлайн-навчання всьому населенню.

172. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади вживати, у відповідь на запит представників національних меншин, усеохопні та довгострокові заходи істотного підвищення доступності та якості викладання румунської мови в державних навчальних закладах, від дошкільного до вищого рівня освіти, в тому числі з використанням методик викладання двома й трьома мовами для осіб, що належать до національних меншин, з загальною метою підтримки та захисту спільної громадянської ідентичності й забезпечення рівних можливостей. Ці заходи необхідно водночас доповнювати подальшими заходами, спрямованими на поліпшення викладання й використання мов національних меншин.

173. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади вживати заходи щодо створення більш привабливих умов для вчителів у тих районах Республіки Молдови, де проживають національні меншини, і водночас розвивати партнерські взаємини та укласти двосторонні угоди про співпрацю для залучення кваліфікованих вчителів румунської мови та вчителів, які викладають інші предмети румунською мовою, щоб компенсувати нинішню нестачу таких вчителів у різних частинах Республіки Молдови, населених представниками національних меншин.

¹³² Проєкт отримує фінансову підтримку від USAID.

¹³³ Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 50.

¹³⁴ Див. [Тематичний коментар № 3 Консультативного комітету](#), пункт 31.

Консультації та участь у процесах прийняття рішень; представництво у виборних органах та державному управлінні (стаття 15)

174. Агентство з питань міжетнічних взаємин здійснює нагляд за діяльністю Координаційної ради етнокультурних організацій (далі — Координаційна рада), громадського консультативного органу, який виступає як платформа для діалогу між державними органами й національними меншинами.¹³⁵ Координаційна рада проводить консультації з лідерами етнокультурних організацій (див. також статтю 3) та залучає їх до процесу прийняття рішень з питань, що стосуються національних меншин. Вони також можуть виступати на захист прав меншин.

175. За звітний період число етнокультурних організацій, акредитованих Агентством з питань міжетнічних взаємин, трохи збільшилася та склало 74 організації, що може бути результатом правової реформи,¹³⁶ і зараз вони представляють майже 40 різних національних меншин.¹³⁷ Їх роль полягає у збереженні, підтримці та вираженні етнічної, культурної та мовної ідентичності меншин, а також традицій та звичаїв відповідних національних меншин. Молоді люди, що належать до національних меншин, виявляли більшу зацікавленість та готовність долучитися до процесу створення громадських об'єднань: зараз Агентством з питань міжетнічних взаємин акредитовано 12 громадських організацій молодих людей, що належать до білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, польської, ромської, російської та української національних меншин.¹³⁸

176. 20 листопада 2020 року стартувало «Дослідження ефективної участі національних меншин у суспільному житті Республіки Молдови», яке мало на меті визначити рівень представництва та залученості національних меншин у суспільне життя.¹³⁹ Згідно з його результатами, у 2020 році 100 представників національних меншин були зайняті на державних посадах 30 років. Число представників національних меншин, що входять до Координаційної ради етнокультурних організацій, склало 103 особи, з них 26 жінок. Загалом представники національних меншин вважають, що мають менше можливостей впливати на політику, ніж більшість населення. Серед представників національних меншин гагаузи найбільше впевнені, що можуть впливати на політику завдяки більшим можливостям самоврядування. Роми найбільше зацікавлені висувати свої кандидатури на державні посади¹⁴⁰ (ймовірно, через те, що половина ромського населення здобуває освіту румунською мовою та має необхідні мовні навички на відміну від багатьох осіб, які належать до інших меншин).

177. Для надання пріоритету наборові державних службовців, які володіють мовами меншин на місцевому рівні, у новому план дій щодо реалізації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин передбачено заходи, спрямовані на сприяння рівній участі усіх громадян у державному управлінні та на державній службі. Ця

мета досягатиметься за допомогою низки заходів, таких як програми професійної підготовки без відриву від виробництва, стажування при міністерствах, урядових установах та Парламенті для осіб, що належать до національних меншин, особливо молодих випускників, а також розширення прав і можливостей представників національних меншин і наставництво, спрямоване

135 До складу Координаційної ради етнокультурних організацій входять генеральний директор Агентства, заступник генерального директора та керівники департаментів, а також лідери об'єднань національних меншин.

136 Закон № 86/2020 про неприбуткові організації, який був прийнятий Парламентом у 2020 році, спрощує процедуру реєстрації неприбуткових організацій, надає додаткові гарантії захисту свободи об'єднань та усуває територіальні обмеження на діяльність неприбуткових організацій.

137 Росіяни представлені 12 об'єднаннями, українці — 11, роми — 7, болгары — 6, євреї — 5, вірмени — 4, азербайджанці, білоруси та поляки — по 3 об'єднання кожна, гагаузи, німці та литовці — по 2 об'єднання кожна, а естонці, грузини, греки та осетини — по 1 об'єднанню кожна меншина. Повний перелік акредитованих організацій див. на [вебсайті Агентства з питань міжетнічних взаємин](#) (румунською та російською мовами). Інші меншини, які проживають у Молдові, а саме чуваші, корейці, латиші, татари та узбеки, не мають акредитованих об'єднань.

138 Також було зареєстровано близько 120 місцевих громадських етнокультурних організацій, які здійснюють свою діяльність в муніципалітетах Кишинєва, Бельців, Сороки та Комрата, в Тараклійському, Единецькому, Кагульському, Дрокійському, Кирляуцькому, Глоденському, Унгенському, Ришканському, Оргіївському, Калараському, Страшенському та Флорештському районах.

139 Це дослідження проводили експерти Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин у партнерстві з Агентством з питань міжетнічних взаємин та Міністерством освіти та наукових досліджень. У ньому було визначено кількість представників національних меншин, зайнятих на різних рівнях державного управління, та кількість осіб з числа національних меншин, які беруть участь у навчальних програмах, що мають на меті їх найм на посади на різних рівнях державного управління. У процесі дослідження було також зібрано дезагреговані за віком та статтю дані та було оцінено політику забезпечення представництва національних меншин на всіх рівнях державної служби.

140 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 5.

на заохочення їх до участі в громадському житті. Були зроблені конкретні зусилля щодо інформування молодих людей, які належать до національних меншин, за допомогою складання, редагування та розповсюдження інформаційних посібників болгарською, гагаузькою, циганською, російською та українською мовами меншин, про державну службу та статус державних службовців. Також для осіб, які належать до національних меншин, особливо для молодих людей, організуються безоплатні курси румунської мови, для залучення їх на всіх рівнях державного управління та судової системи.

178. 26 вересня 2018 року вийшли навчальні матеріали з питань виборів, адаптовані для різних груп виборців, щоб забезпечити справедливий та доступний виборчий процес на парламентських виборах у лютому 2019 року. Окрім Посібника з голосування був поширений простий для прочитання та розуміння посібник румунською, російською та англійською мовами, брошура «Демократія має значення: бери участь!» та плакат з поясненнями до інформаційних матеріалів про змішану виборчу систему румунською, російською та гагаузькою мовами. Це стало нововведенням як для Центральної виборчої комісії Республіки Молдови, так і для виборчої комісії АТУ Гагаузія та було частиною проекту «Зміцнення демократії в Молдові за допомогою інклюзивних та прозорих виборів».¹⁴¹

179. Посадові особи в АТУ Гагаузія скаржилися на перегляд Виборчого кодексу, згідно з яким румунська мова буде єдиною мовою, яка використовуватиметься для складання виборчих бюлетенів у всій країні.¹⁴² Вони вважають, що це положення порушуватиме Закон про особливий правовий статус Гагаузії, а також міжнародні рекомендації з цього питання.¹⁴³ Вони також скаржилися на передбачену Урядом зміну статусу прокурорів в АТУ Гагаузія та на рішення вилучити головного прокурора АТУ Гагаузія з числа новообраних членів Вищої Ради прокурорів.¹⁴⁴ Меншина сприйняла це як крок назад у їхніх правах як національної меншини та помстою

за слабку підтримку ними правлячої партії на останніх виборах (див. статтю 6).

180. Консультативний комітет вкотре зазначає, що державам-учасницям недостатньо офіційно забезпечувати участь осіб з числа національних меншин. Вони також мають забезпечувати, щоб їхня участь мала значний вплив на прийняті рішення, і щоб вони несли спільну відповідальність за прийняті рішення, наскільки це можливо. Важливо також забезпечити, щоб зобов'язання консультуватися з такими органами було закріплено в законі, і щоб їхня робота достатньо відповідала реальним потребам національних меншин і чинила істотний вплив на процес прийняття рішень. Робота консультативних органів має бути регулярною та постійною, а засідання цих органів мають проводитися часто. Також Консультативний комітет укотре зазначає, що представництво та участь осіб, які належать до національних меншин, у виборних органах, органах державного врядування, у судовій системі та правоохоронних органах є важливою, але недостатньою умовою ефективної участі.¹⁴⁵

181. Консультативний комітет схвально відгукнувся про призначення радника прем'єр-міністра з питань прав людини, який належить до ромської національної меншини. Проте він підкреслив той факт, що представники національних меншин висловлюють шкодування у зв'язку з тим, що термін «міжетнічні взаємини» був нещодавно вилучений з назви посади, внаслідок чого постало питання, чи продовжує цей мандат поширюватися на національні меншини. Консультативний комітет дізнався, що ця посада залишається вакантною з лютого 2023 року. Він також схвально відзначив існування консультативних структур з питань національних меншин, хоча шкодує з приводу того, що такі консультації досі переважно обмежуються плануванням та фінансуванням культурних заходів, і що механізми консультування не завжди ефективні на місцевому рівні. У зв'язку з цим Консультативний комітет відзначає надану органами влади інформацію про те, що проект

141 Цей проект реалізовувався ПРООН у Молдові за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку, Посольства Великобританії в Кишиневі через «Фонд належного врядування» та Посольства Нідерландів через «Програму Matra».

142 У статті 73(7) проекту Виборчого кодексу зазначено, що виборчі бюлетені друкуються винятково румунською мовою. Інші виборчі документи можуть надаватися іншими мовами в різних населених пунктах за запитом.

143 У Загальному коментарі Комітету Організації Об'єднаних Націй з прав людини до статті 25 МПГПП рекомендується, щоб «інформація та матеріали про голосування були доступні мовами меншин» (пункт 12). Цієї думки також послідовно дотримуються Венеціанська комісія та БДПЛ ОБСЄ. Див. також [Тематичний коментар № 2 Консультативного комітету](#), пункт 77.

144 [Вища Рада прокурорів Республіки Молдови](#) є «незалежною урядовою установою в межах судової влади, яка відповідає за судове переслідування у кримінальних справах, що розслідуються поліцією та іншими слідчими органами у всій Молдові». Представлений до Парламенту законопроект передбачає, що прокуратура АТУ Гагаузія має бути перетворена з територіальної прокуратури, якою вона є зараз, на генеральну прокуратуру з територіальними підрозділами. Її може очолювати прокурор Гагаузії, який також буде членом Вищої Ради прокурорів.

145 Див. [Тематичний коментар № 2 Консультативного комітету](#), пункти 19, 72, 107 та 117.

Плану дій з міжетнічних взаємин на 2023–2025 роки передбачає в числі пріоритетних заходів вирішення проблеми недостатньої участі національних меншин у громадському житті та низької ефективності консультативних органів на місцевому рівні. Консультативний комітет вкотре зазначає, що представники національних меншин також повинні мати право голосу з питань, які стосуються не лише їх самих, а й впливають на них як на членів суспільства загалом.¹⁴⁶ Він також вважає, що в майбутньому до складу таких консультативних структур можуть увійти представники релігійних груп (див. статтю 3).

182. Консультативний комітет позитивно відзначає конкретні зусилля молдавської влади полегшити та посприяти прийому на роботу осіб, що належать до національних меншин, на всіх рівнях державного управління. Заслуговує відзнаки також увага, яка приділяється молодому поколінню. З іншого боку, Консультативний комітет вважає, що можна докласти ще більше зусиль, наприклад, гнучко застосовуючи вимоги щодо володіння румунською мовою, поки переважна більшість осіб з числа національних меншин не оволодіють румунською мовою, щоб не створювати непотрібних перешкод для їх прийому на роботу державними службовцями вже зараз. Консультативний комітет також зазначає, що 15 березня 2023 року була прийнята «Стратегія реформи державного управління Республіки Молдови на 2023–2030 роки» (рішення № 126/2023). Органи влади зазначають, що розробка цієї стратегії супроводжувалася розширеними громадськими консультаціями з усіма зацікавленими сторонами, як на центральному, так і на місцевому рівнях, в тому числі з національними меншинами, а представлені пропозиції були враховані в остаточному варіанті стратегії.

183. Щодо перегляду Виборчого кодексу Консультативний комітет повністю поділяє стурбованість БДПП ОБСЄ та Венеціанської комісії, яку вони висловили у своєму спільному висновку, опублікованому в жовтні 2022 року, про те, що друк виборчих бюлетенів лише румунською мовою «може негативно вплинути на участь національних меншин у виборах, зменшуючи можливість прийняття обґрунтованого рішення», особливо у випадку референдумів, коли може виникати кілька питань. Тут міжнародні стандарти вимагають вжиття позитивних заходів для подолання конкретних труднощів, таких як мовні бар'єри. У населених пунктах, де існують особливі такі

бар'єри, слід надавати легкодоступну інформацію та матеріали про голосування мовами меншин».¹⁴⁷ Консультативний комітет також поділяє їхню думку про те, що для сприяння ефективному здійсненню виборчих прав у населених пунктах, де меншини становлять певний відсоток населення, виборчі бюлетені та відповідна інформація для виборців мають надаватися як румунською мовою, так і мовами, якими розмовляють національні меншини. У зв'язку з цим Консультативний комітет зазначає, що новий Виборчий кодекс, який був прийнятий Парламентом Молдови 8 грудня 2022 року,¹⁴⁸ передбачає у своїй статті 73(7), що «виборчі бюлетені складаються румунською мовою. Для сприяння участі етнічних меншин у голосуванні виборчі бюлетені на прохання виборчих органів відповідного виборчого округу складаються іншою мовою». Хоча Консультативний комітет відзначає поліпшення у порівнянні з початковою пропозицією, йому все ж шкода, що можливість складання виборчих бюлетенів мовами меншин надається лише на прохання виборчих органів, а не виборців, які належать до національних меншин.

184. Консультативному комітету також шкода, що Уряд не підтримав законодавчу пропозицію Народних зборів Гагаузії про зміну статусу прокурорів в АТУ Гагаузія. Він також вважає, що рішення вилучити головного прокурора АТУ Гагаузія з числа новообраних членів Вищої Ради прокурорів є кроком назад, зважаючи на особливий правовий спеціальний статус цих територіально-адміністративних одиниць і давню практику, за якою головний прокурор АТУ Гагаузія входить до складу цієї Ради.

185. Консультативний комітет закликає владу забезпечувати систематичні консультації з особами з числа національних меншин та їх ефективну участь у всіх процесах прийняття рішень не лише у питаннях культури, а й у питаннях політики та законодавства, що безпосередньо стосуються їх доступу до прав меншин, зокрема у планованих реформах державного управління.

186. Консультативний комітет просить органи влади забезпечити, щоб виборчі бюлетені та відповідна інформація для виборців публікувалися як румунською мовою, так і мовами, якими розмовляють особи з числа національних меншин, особливо ті, хто має офіційний статус у територіально-адміністративних одиницях.

146 Див. [Тематичний коментар № 2 Консультативного комітету](#), пункт 17.

147 Див. Спільний висновок ОБСЄ/БДПП та Венеціанської комісії щодо проекту Виборчого кодексу, прийнятого Венеціанською комісією на її 132-й пленарній сесії 21–22 жовтня 2022 року, пункт 111.

148 [Новий Виборчий кодекс](#) (румунською мовою) був опублікований в Офіційному віснику 23 грудня 2022 року.

Ефективна участь у соціально-економічному житті — Доступ ромів до охорони здоров'я, зайнятості та соціальних послуг, у тому числі під час пандемії Covid-19 (стаття 15)

187. У ромській меншині так само є низка проблем, таких як відсутність медичного страхування¹⁴⁹ (через відсутність реєстрації резидентства та документів, що посвідчують особу), труднощі з доступом до вартісних послуг хірургії та значна кількість дітей та дорослих з інвалідністю. Для вирішення цих проблем територіальні органи Національної компанії медичного страхування (NHIC) регулярно організовують інформаційно-роз'яснювальні зустрічі в сільській місцевості, зокрема у селах та селищах, у яких живуть роми. NHIC також організовує семінари, практикуми й інші заходи підвищення обізнаності, спрямовані на залучення більшої кількості людей, зокрема ромів, до системи обов'язкового медичного страхування. Вона також розробляє та розповсюджує, в тому числі через національні та місцеві засоби масової інформації, телерадіостанції, інформаційні та освітні матеріали для підвищення обізнаності громадськості щодо зміцнення здоров'я та профілактики захворювань. Медичний персонал проводить лекції та індивідуальні бесіди.

188. Дослідження про вплив пандемії Covid-19 на права людини, яке було оприлюднене у 2020 році, показало, що в умовах пандемії мовний бар'єр вплинув на доступ осіб, що належать до національних меншин, до всього спектру інформації про заходи, які вживаються для пом'якшення наслідків пандемії, а також до інформації, пов'язаної з вакцинами проти Covid-19 та з процесом вакцинації. Люди, що належать до ромської меншини, непропорційно постраждали, як економічно, так і соціально, і ця ситуація переважно визначається низьким рівнем життя та підкресленим рівнем соціальної ізоляваності численних ромських сімей. Більшість ромів (81,7% порівняно з 32,5% інших меншин) потребували соціальної допомоги під час пандемії, і 68% ромів, які по таку допомогу звернулися, її не отримали. Основною причиною такого показника була невідповідність критеріям та відсутність у них інформації про процедуру подання такого запиту.¹⁵⁰

189. З огляду на рекомендації міжнародних організацій щодо дотримання прав людини у контексті пандемії Covid-19 органи влади спільно з громадянським суспільством та міжнародними партнерами¹⁵¹ працюють у напрямку життя низки заходів підвищення обізнаності про пандемію, у тому числі серед осіб, які належать до національних меншин, зокрема, через поширення відповідної інформації, яка доступна мовами національних меншин. З 16 квітня 2020 року російськомовна версія онлайн-платформи надає найсвіжішу інформацію про випадки зараження Covid-19, правила поведінки під час пандемії та заходи профілактики. Також було опубліковано та поширено настанови щодо боротьби з пандемією Covid-19 чотирма мовами меншин: гагаузькою, циганською, російською та українською. Представники громадянського суспільства, журналісти та громадські діячі також спільно створили сторінку у Facebook, на якій розміщені переклади російською мовою офіційних документів, прийнятих Комісією з надзвичайних ситуацій та іншими урядовими органами у зв'язку з надзвичайним станом, що був введений в країні через поширення Covid-19. З лютого 2020 року рішення Національної комісії з надзвичайних ситуацій у галузі охорони здоров'я та рішення Комісії з надзвичайних ситуацій регулярно публікуються румунською та російською мовами на вебсайті Уряду.

190. Згідно з даними Національного агентства з питань зайнятості (NEA) за 2020–2021 роки 4,5% від загальної кількості безробітних становлять роми. Агентство визначило низький рівень кваліфікації безробітних ромів як одну з головних перешкод і спільно зі своїми територіальними структурами зробило певні кроки для усунення бар'єрів, що перешкоджають доступу ромів до працевлаштування. Як наслідок, це створює перешкоди для участі цієї категорії безробітних у програмах професійної підготовки. Щоб подолати цю перешкоду, NEA консулює людей, які шукають роботу, в тому числі ромів, щодо активних послуг та заходів у сфері зайнятості, а також про вакансії, що зареєстровані в його базі даних. Шукачі роботи з числа ромської меншини, які зареєстровані як безробітні, можуть скористатися різними заходами та послугами місцевих агентств з працевлаштування,¹⁵² які мають на меті посприяти участі цих людей на ринку праці,

149 У п'ятому звіті держави (стор. 54–55) наводиться такий приклад: за даними Служби охорони здоров'я мері Бельців за січень 2018 року, у реєстрі сімейних лікарів було 261 представник ромської меншини, з яких 154 були застраховані, а 107 — ні.

150 Див. матеріал УВКПЛ (2 серпня 2021 р.) [Вплив пандемії COVID-19 на права людини у Республіці Молдові](#), стор. 26–27.

151 Це були Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти та наукових досліджень, Представництво Фонду народонаселення ООН у Республіці Молдові, Молодіжна платформа етнічної солідарності, Національна Рада молоді Молдови, Офіс Народного адвоката та Агентство з питань міжетнічних взаємин.

152 Див. табл. № 1 на стор. 19 [п'ятого звіту держави](#) про заходи щодо ромів, зареєстрованих в NEA, та кількості бенефіціарів за період 2014–2018 років.

такими як безоплатна практична інформація про послуги працевлаштування та вакансії з бази даних Агентства, яку можна отримати через контакт-центр з питань працевлаштування, вебсайти або онлайн-платформу для проведення ярмарків.¹⁵³ Серед інших послуг NEA пропонувала послуги посередництва у працевлаштуванні, професійно-орієнтовані курси, інформацію про можливості участі в оплатних громадських роботах, а також індивідуальне керівництво та послуги професійного консультування. У 2017–2018 роках NEA спільно з мобільними групами організувала виїзди на місця в сотні населених пунктів у всій країні, в тому числі в населені пункти, в яких живуть переважно роми, щоб надати допомогу тим, хто шукає роботу.¹⁵⁴

191. У серпні 2018 року три співробітники Генеральної інспекції поліції Міністерства внутрішніх справ були призначені відповідальними за проведення інформаційних кампаній для ромської громади про можливості працевлаштування в службах громадського порядку. Муніципалітет Кишинєва також започаткував низку ініціатив щодо поліпшення доступу ромів до працевлаштування та соціальних послуг.¹⁵⁵

192. Консультативний комітет позитивно відзначає зусилля ННІС, NEA та Генеральної інспекції поліції й інших державних установ щодо поліпшення доступу ромів до охорони здоров'я, зайнятості та соціальних послуг. Він також схвально сприйняв низку позитивних ініціатив, що були здійснені муніципалітетом Кишинєва, та висловлює шкодування з приводу відсутності інформації про такі заходи з боку інших муніципалітетів. Попри те, що органи влади виявили низку перешкод для доступу ромів до зайнятості, охорони здоров'я та соціальних послуг, Консультативний комітет вважає, що не слід недооцінювати упередження та дискримінацію з боку державних службовців (див. статтю 4), що вимагає подальшої всебічної підготовки та заходів підвищення обізнаності.

193. Консультативний комітет позитивно оцінює той факт, що інформація про пандемію Covid-19 була перекладена та розповсюджена чотирма мовами меншин; але, враховуючи, що міжнародні

дослідження щодо впливу заходів, пов'язаних з пандемією Covid-19, на національні меншини показують нижчі результати, він вважає, що знадобиться оцінка охоплення, ефективності та впливу заходів щодо осіб з числа національних меншин, щоб отримати досвід на майбутнє.

194. Консультативний комітет зазначає, що громадські посередники частково сприяють поліпшенню ситуації зі здоров'ям у ромській громаді. Проте він вважає, що сфера їх діяльності досить широка, і пропонує органам влади розглянути можливість створення спеціальних посад «посередників з охорони здоров'я ромів», у тому числі для жінок, використовуючи багаторічний досвід залучення таких посередників в інших державах-членах.

195. Консультативний комітет закликає органи влади всіх рівнів вживати заходи, спрямовані на поліпшення доступу осіб з числа національних меншин, і зокрема осіб з числа ромської меншини, до охорони здоров'я, зайнятості та соціальних послуг. Органам влади слід також розглянути можливість оцінки охоплення, ефективності та результативності заходів, що вживаються у зв'язку з пандемією Covid-19, щодо осіб, які належать до національних меншин, і можливість створення спеціальної посади «посередника з охорони здоров'я ромів» з урахуванням гендерного балансу.

Ефективна участь у соціально-економічному житті — доступ до житла та інфраструктури (стаття 15)

196. Загальна житлова ситуація ромських сімей залишається нестабільною. Проте кілька муніципалітетів вжили заходи у межах свого муніципального плану дій щодо підтримки ромського населення у забезпеченні належних умов життя.¹⁵⁶

197. Гагаузькі чиновники висловили шкодування з приводу ізолювання АТУ Гагаузія у частині проєктів розвитку інфраструктури. Але вони вважали, що ситуація останнім часом покращилася завдяки фінансуванню Європейського Союзу, отриманому

153 Див. вебсайти [angajat](#) та [anofm](#), а також [онлайн-платформу для проведення ярмарків](#).

154 У 2017 та 2018 роках було здійснено 170 та 154 такі виїзди до 173 та 164 населених пунктів відповідно. Слід також зазначити, що серед ромської меншини дуже поширена тенденція до тимчасової міграції з економічних міркувань, а потім до повернення в Республіку Молдову.

155 У межах Муніципального плану дій щодо підтримки ромського населення в муніципалітеті Кишинєва на 2016–2020 роки 32 ромські сім'ї скористалися послугами соціальної допомоги або консультаціями; п'ять сімей отримали компенсацію на транспортні послуги; вісім сімей отримали безоплатні обіди; та 20 ромських сімей були зареєстровані й пройшли моніторинг в межах територіальних напрямків соціальної допомоги (див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 58).

156 Наприклад, Муніципальна рада Бельців своїм рішенням № 12/3 від 8 грудня 2016 року провела інвентаризацію умов життя ромів та їх нежитлових приміщень в межах свого Муніципального плану дій щодо підтримки ромського населення на 2017–2020 роки (див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 55).

внаслідок недавніх подій у процесі приєднання Республіки Молдови до Європейського Союзу. З 28 проєктів, які представило АТУ Гагаузія, були відібрані 19, які отримали фінансування.¹⁵⁷ Як міг помітити Консультативний комітет, АТУ Гагаузія також користується інвестиціями та економічною підтримкою з боку країн з тюркським населенням, таких як Туреччина та Азербайджан.

198. Попри зусилля держави та деяких муніципалітетів інвестувати в розвиток інфраструктури та проєкти переселення представників ромських меншин Консультативний комітет висловлює шкодування з приводу відсутності видимого та відчутного прогресу у поліпшенні житлових умов, з якими стикається занадто багато ромських сімей. Бажано привернути більше політичної уваги та фінансової підтримки до поліпшення житлових умов ромського населення в межах нової «Національної програми підтримки інтеграції ромів» та відповідних національних і місцевих планів дій щодо поліпшення поганих житлових умов та забезпечення доступу до базових послуг та інфраструктури для багатьох ромів, які проживають у Республіці Молдові. Наголошуючи, що повага та захист прав меншин є головним обов'язком держави, у якій проживає меншина, Консультативний комітет схвально відзначає використання фінансування від Європейського Союзу та іноземних інвестицій для сприяння розвитку інфраструктури й економічної ситуації в АТУ Гагаузія. Він також дізнався, що села та муніципалітети, такі як Бельці, також хотіли б збільшення фінансування з боку Європейського Союзу та іноземних інвестицій.

199. Консультативний комітет закликає органи влади й надалі приділяти пріоритетну увагу економічному відродженню та модернізації інфраструктури місцевостей проживання національних меншин, яке має здійснюватися у тісній співпраці з ними. Влада має забезпечувати доступ до належного житла для осіб з числа ромської меншини, щоб подолати наявні тенденції маргіналізації та крайньої бідності. Вони також мають і надалі докладати зусилля щодо залучення фінансування з боку Європейського Союзу, а також фінансово-економічної підтримки та іноземних інвестицій для поліпшення умов життя та інфраструктури в територіальних адміністративних одиницях, муніципалітетах та селах, у яких мешкають національні меншини, у тісній консультації з особами з числа національних меншин.

Консультативний комітет з Рамкової конвенції про захист національних меншин є незалежним органом, який допомагає Комітету міністрів Ради Європи оцінювати достатність заходів, що вживаються Сторонами Рамкової конвенції для втілення в життя викладених у ній принципів.

У Рамковій конвенції про захист національних меншин, що була прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 10 листопада 1994 року та набрала чинності 1 лютого 1998 року, викладено принципи, яких необхідно дотримуватися, а також цілі, яких мають досягти держави для забезпечення захисту національних меншин. Текст Рамкової конвенції доступний англійською та французькою мовами, а також румунською, вірменською, азербайджанською, болгарською, естонською, грузинською, німецькою, грецькою, литовською, польською, циганською, російською, українською та іншими мовами.

Цей Висновок містить оцінку Консультативного комітету за підсумками його п'ятого візиту до Республіки Молдови.

UKR

www.coe.int/minorities

Рада Європи — це провідна правозахисна організація континенту. До її складу входять 46 держав-учасниць, включаючи всіх членів Європейського Союзу. Усі держави-учасниці Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини — угоду щодо захисту прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за реалізацією положень Конвенції в державах-членах.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE